

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Barbara Janu, DiS.

**Volnočasové aktivity žáků středních škol ve vztahu k
sociálně patologickým jevům**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně jen s pomocí zde uvedených zdrojů a literatury.

V Olomouci dne:

Bc. Barbara Janu, DiS.

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Pavlu Neumeisterovi, PhD., za odborné vedení, spolupráci, trpělivost a velmi cenné rady, které mi poskytoval v průběhu vypracování mé diplomové práce. Dále chci poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu při studiu.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 CÍLE PRÁCE	7
2 CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	8
2.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	9
2.2 ADOLESCENCE A IDENTITA	10
2.3 ZMĚNY V OBLASTI PSYCHIKY	13
2.4 KOGNITIVNÍ ZMĚNY	14
2.5 FYZIOLOGICKÉ ZMĚNY	15
2.6 SOCIÁLNÍ VÝVOJ	17
3 VOLNÝ ČAS	21
3.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	21
3.1.1 Volný čas	21
3.1.2 Výchova mimo vyučování	22
3.1.3 Zájmová činnost.....	23
3.2 ZVLÁŠTNOSTI VOLNÉHO ČASU	25
3.3 FUNKCE A CÍLE VOLNÉHO ČASU	27
3.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS.....	28
3.5 ZAŘÍZENÍ PRO VOLNÝ ČAS.....	29
4 VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	31
4.1 PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	33
4.1.1 Primární prevence rizikového chování	34
4.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	35
4.3 ŠIKANA	37
4.3.1 Kyberšikana	37
4.4 VANDALISMUS	40
4.5 ZÁVISLOSTI.....	41
4.5.1 Dělení závislostí.....	43
4.5.2 Novodobé nelátkové závislosti	45
PRAKTICKÁ ČÁST	48
5 CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE PŘEDPOKLADŮ	49
5.1 METODA SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ DAT	51
6 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	52
6.1 ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍHO STAVU ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	53
7 VÝSLEDKY A DISKUZE.....	56
7.1 POTVRZENÍ / VYVRÁCENÍ PŘEDPOKLADŮ	73
ZÁVĚR	76
SOUHRN	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
SEZNAM TABULEK	85
SEZNAM GRAFŮ.....	86

ÚVOD

Nenahraditelný význam pro duševní růst dětí nejen v období dospívání má volný čas, čas strávený ve skupině vrstevníků, komunikace s nimi, zapojení do společné činnosti, interakce, ale také společné překonávání překážek a sdílení radostí a starostí. Skupina vrstevníků může vytvářet jedinečné podněty, které mohou vést v této fázi života k rozvíjení důležitých sociálních dovedností a zážitků, ale také může pozitivně či negativně formovat jeho osobnost. Organizace, které se zabývají volným časem dětí a mládeže, nabízejí právě takové prostředí, které je plné skupinových prožitků, které prospívá jak dospívajícím, tak společnosti a funguje jako primární prevence proti sociálně patologickým jevům.

Diplomová práce je zaměřena na volný čas žáků v období dospívání. V tomto životním období má volný čas tendence se stáčet k rizikovým jevům, které se následně projevují také ve formě sociálně patologických jevů. Tato diplomová práce se zabývá právě touto spojitostí.

Důvodem, proč jsem si toto téma zvolila, bylo mé studium oboru Řízení volnočasových aktivit, kde mě oblast sociálně patologických jevů spolu s volnočasovými aktivitami zaujala. Také to, že je v dnešní době všude plno televize, počítačů, mobilů, bez kterých si nedokážou představit život ani děti na základních školách, a nechtějí trávit volný čas někde v zájmovém kroužku, nebo sportovním oddíle. Díky tomu narůstá množství sociálně patologického chování ve společnosti. Možná je to způsobeno malou prezentací a vůlí organizací a sdružení, a nejen lhostejností rodičů a dospívajících dětí.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku období adolescence, charakteristiku volného času a charakteristiku vybraných sociálně patologických jevů, které jsou podle učitelů středních škol, se kterými jsem práci konzultovala, nejčastější – záškoláctví, kyberšikana a závislosti. Kapitola, která se zabývá druhy závislostí, se dále člení na látkové (alkohol, nikotin a opiáty) a nelátkové závislosti (počítač, mobilní telefon, internet, nakupování). Dále se v teoretické části věnuji také prevenci proti vybraným sociálně patologickým jevům. V praktické části tvoří nejvýznamnější část výsledky výzkumného šetření, ale také se zde nachází kapitola, ve které jsou srovnány výsledky podobných výzkumů.

Hlavním cílem diplomové práce je zmapovat způsob trávení volného času a četnost výskytu sociálně patologických jevů u žáků v období dospívání za pomoci dotazníkového šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem práce je zjistit, jaký vliv mají faktory ovlivňující volný čas na výběr volnočasových aktivit adolescentů, a jak může trávení volného času ovlivnit výskyt sociálně patologických jevů.

Dílčí cíle a úkoly práce:

- Prostudovat odbornou literaturu.
- Připravit výzkumné šetření.
- Stanovit předpoklady výzkumného šetření.
- Realizovat výzkumné šetření pomocí dotazníků.

Na základě výzkumu u zkoumaného vzorku:

- Zjistit věkové rozmezí adolescentů.
- Zjistit místo bydliště.
- Zjistit, v jaké rodině žáci žijí.
- Zmapovat, nejčastější volnočasové aktivity přes týden a o víkendu.
- Analyzovat, zda má vliv bydliště na výskyt sociálně patologických jevů.
- Analyzovat, zda žáci již přišli do styku s návykovými látkami, případně jak často.
- Zmapovat dostatečnou nabídku volnočasových aktivit.
- Zjistit, zda žáci navštěvují organizace zabývající se volnočasovými aktivitami.

CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. V jednoduše organizovaných společnostech neexistuje samostatné období dospívání, kterému by byl připisován zvláštní význam. Zvláštní význam je myšlen tím, že se jedincům dostává jiných práv a povinností než dětem nebo na druhé straně dospělým. Jinak řečeno – přechod z dětství do dospělosti je bezprostřední, doposud závislý jedinec je v určité době přijímán ihned do společnosti dospělých jako plně rovnoprávný člen. Často je takový okamžik určen okamžikem iniciačního rituálu, při němž má mladý člověk dokázat svou odolnost a odvahu a jsou mu při něm předávány symboly dospělého (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Období dospívání začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20 letech. Dochází v něm ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nejnápadnější je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s ním se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke korekci sebepojetí (Vágnerová, 2000).

Dle Langmeiera a Krejčířové nároky současně rozvinuté společnosti na dospělé členy stoupají a vyžadují proto ve všech směrech delší přípravu. Od konce 19. a zejména od začátku 20. století se stále zřetelněji vyhraňuje zvláštní životní úsek samostatným sociálním určením – poskytnout čas a ochranu k postupnému zvládnutí všech složitých společenských úkolů.

Dospívající se tak začínají lišit jak od dětí, tak od dospělých, vytvářejí si zvláštní znaky i specifickou subkulturu s odlišným vyjadřováním, oblečením a úpravou zevnějšku, v některých případech zakládají i zvláštní neformální či formální seskupení – různá „hnutí mládeže“ a „crew“ (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V současné vývojové psychologii neexistuje jednotné vymezení období adolescence. Můžeme se setkat s různým časovým zařazením tohoto období, a to především z důvodu nejednotného průběhu dospívání, jenž je závislý na individuálním vývoji člověka. Kvůli nerovnoměrnostem ve vývoji vznikají výrazné odchylky mezi jednotlivci, což má za následek značnou variabilitu. Tato variabilita se dotýká především oblasti psychosociální a kognitivní, výrazně méně biologické.

Vymezení období dospívání

Z biologického hlediska lze období dospívání vymežit jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání a více nebo méně vyznačenou akcelerací růstu, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti – což znamená plné reprodukční schopnosti a dokončením tělesného růstu.

Podle Langmeiera a Krejčíkové probíhá současně s biologickým zráním také řada významných a nápadných psychických změn, které můžeme charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou a současně nástupem vyspělého způsobu myšlení (Langmeier, Krejčíková, 2006).

Langmeier, Krejčířová (2006) rozdělili období dospívání na tyto úseky:

1. **Fáze pubescence.** *U průměrně se vyvíjející dívky trvá asi od 11 do 15 let, u chlapců začíná asi o rok později. Tuto fázi rozdělili dále na:*

a) **Prepubertu** (první pubertální fázi): *u dívek asi od 11 do 13 let; u chlapců je tato fáze asi o rok opožděna*

b) **Vlastní pubertu** (druhou pubertální fázi)

2. **Fáze adolescence:** *zhruba od 15 do 20 – 22 let (jedinci v tomto období bývají označováni jako „mladiství“, „dorost“ (angl. „teenagers“, něm. „Jugendalter“))*

V dalších kapitolách této diplomové práce bude rozvedena pouze fáze adolescence, do které spadají žáci středních škol.

Adolescence a identita

Pojem adolescence pochází z latinského slova „adolescere“, což znamená dorůstat, dospívat, dozrávat nebo mohutnět. V tomto období dochází u jedinců k velikému množství změn, a to jak po fyzické, ale také po psychologické, emocionální a sociální stránce. Mění se osobnost jedince i jeho sociální role, kterým se musí přizpůsobit a které mají vyšší sociální prestiž. V této fázi vývoje se většinou uklidňují vztahy s rodiči a velký význam má vztah s vrstevníky. Jedinci si začínají uvědomovat sami sebe, dochází k sebereflexi, mění se jejich postavení ve společnosti a sociální vztahy dostávají nový rozměr. Dospívající se v této fázi vývoje mohou označovat jako dorost, teenagers nebo adolescenti (Macek, 2003).

Vytváření vlastní identity

Podle skript Kozákové, si adolescenti vytvářejí vlastní identitu:

1. Adolescenti preferují intenzivní prožitky (hlučná hudba, rychlá jízda, adrenalinové sporty).
2. Adolescenti usilují o absolutní řešení v citovém vztahu i morálním hodnocení (přehnané aktivity hájící ideu).
3. Adolescenti mají potřebu neodkladného uspokojení. Tendence zkrátit dobu k dosažení cíle (rychlé známosti, překotný sňatek).

Povědomí o tělesné zdatnosti posiluje sebevědomí jedince, zejména v případě, není-li úspěšný jinak. Adolescent umí využívat formálně logických operací. Absolvování školy nepřinese adolescentovi bezprostřední zisk, proto velmi často chybí motivace ke školní práci. Pracovat však umí, a dokonce se dovede pro nějakou činnost nadchnout. V dnešní době má téměř neomezenou možnost seberealizace, které dotvářejí strategie chování ve vztahu k výkonu i vlastní sociální pozici.

Podle Kozákové, je základem identity sebepoznání, které má zdroj v reakcích okolí a hodnocení určitých projevů chování. Identifikační skupina je definována pozitivně, zbytek světa je méně významný nebo negativní. Znaky identity se projevují v zájmech a hodnotách. Většinou se mění vztah k existenciálním otázkám a vztah k prožitku.

Adolescenti bývají čím dál více akceptováni jako dospělí, a vyžaduje se od nich také odpovídající chování. Osobní přesvědčení má větší váhu než společenský tlak. Rodiče ve většině případů ztrácejí nadřazené postavení dospělé authority, avšak často emocionálně cítí, že mají právo rozhodovat a řídit život potomka.

Rodiče představují pro adolescenta model určitého způsobu života, který by je měl čekat v dospělosti. Adolescenti často kritizují názory a životní styl rodičů. Odmítají kompromisy a neberou v úvahu, že potřeby rodičů mohou být jiné. Separace od rodiny většinou nebývá popřením rodinných hodnot, ale jejich transformací.

Vrstevníci pomáhají jedinci uspokojovat různé psychické potřeby, jde o sdílení účasti na různých aktivitách, vzájemné poskytování emoční opory. Zahájení sexuálního života je jedním ze symbolů přechodu k dospělosti. Z toho vyplývá riziko předčasného rodičovství, po němž většina adolescentů netouží. Dospívající, kteří nepokračují ve studiu, většinou nastupují do zaměstnání (Kozáková, 2014).

Utváření adolescentní identity

V období adolescence dochází k rozvoji vlastní identity. Jedinci hledají vlastní „já“ a chtějí se zařadit do společnosti. Snaží se více sebezpoznávat, a to v rámci své vrstevnické skupiny. Aktivně přistupují k seberealizaci a využívají možnosti ovládat vlastní život. Mají již svůj vlastní názor, který se snaží prosazovat. Dospívající mládež také ráda hledá hranice svých možností, a proto často experimentuje a jedná extrémním způsobem, což může být v některých případech i riskantní (Vágnerová, 2005).

Erikson (in Macek, 2003) považoval hledání vlastní identity za základní vývojový úkol adolescence. Dospívání popisuje jako konflikt mezi potřebou integrace sebe samého (ego identity) a potřebou vyrovnat se s nejasnými požadavky společnosti tak, aby byl adolescent schopen najít a akceptovat svoje vlastní místo a hodnotu jako člen tohoto společenství“.

Rozlišuje se osobní a sociální aspekt identity. Osobní aspekt identity čerpá především ze sebereflexe a sebehodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti a vyhraněnosti vůči druhým. Sociálním aspektem identity máme na mysli pocit začlenění a pospolitost ve vztazích i čase (Macek, 2003).

Z vývojového hlediska jde vlastně o dosažení individuace osobnosti. Aby adolescent dosáhl vlastní individuace, měl by umět sebe vnímat jako psychicky odlišného od svých rodičů i vrstevníků, uvědomovat a tolerovat chyby rodičů a umět nést za sebe odpovědnost. V neposlední řadě by měl být psychicky nezávislý – měl by sebe vnímat jako jednajícího nezávisle na druhých a na jejich názorech bez nepřiměřených pocitů viny. Těchto úkolů snáze dosáhnou ti jedinci, kteří si již v útlém dětství vytvořili určitý vztah k rodičům a v období dětství na něm vybudovali dobře integrovaný obecnější koncept emočních vztahů (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Rozvoj celkové identity je záležitostí vědomou. Chlapci i dívky jsou si vědomi společenských očekávání, která jsou na ně zaměřena. Dívkám často zrání přináší i nová omezení. Jejich fyzická vyspělost poutá pozornost okolí a někdy vede u rodičů k obavám. Mohou být proto podrobovány zvýšenému dohledu a bývají většinou upozorňovány na rizika předčasné sexuality. Požadavky týkající se chlapců jsou mnohem přijatelnější. Mužská role přináší určitou svobodu a vyšší společenskou prestiž. Chlapci na rozdíl od dívek získávají v rodině určité výhody. Rodiče bývají v tomto případě méně nekompromisní, což se projevuje především v kontrole volného času a péči o domácnost (Janošová, 2008).

Odmítají volbu či řešení, které znamenají omezení a ochuzení, jelikož chtějí volnost a svobodu. Také proto odmítají styl života předchozí generace, tzn. svých rodičů včetně jejich hodnot a zásad. Jejich chtivost po vlastním životě je výrazem pro přirozenou potřebu poznání, všeobecného rozhledu a nasbírání vlastních zkušeností. Samozřejmě je zde riziko nezdarů, což může být také způsobeno nezralostí celé osobnosti, a nejen přehnanou emotivitou (Vašutová, 2005).

Proces utváření identity v adolescenci je mnohvrstevnatý. Jednotlivé stavy identity významně souvisí s charakteristikami osobnosti, nejsou spojeny ovšem s inteligencí. Adolescenti, kteří již dosáhli identity, nahlízejí na sebe lépe, jsou více flexibilní a nezávislí, častěji odmítají autoritářství jiných. Status dosažení identity souvisí také s dobrými výsledky ve škole a odpovědným chováním ve vztazích. Ti adolescenti, kteří jsou ve fázi výše zmiňovaného moratoria, jsou méně flexibilní a nejsou si moc jistí v soupeření i ve spolupráci. Ve škole se sebou nejsou příliš spokojeni a ve vlastní budoucnosti nevidí jistotu. Mají ale o sobě, i o svých vztazích s druhými pozitivní představu podobně jako ti, kteří své identity již dosáhli. Ti, kteří dosáhli předčasného uzavření identity jsou spokojeni sami se sebou, jsou však závislí na autoritách. Mají nízké sebevědomí a celkem konfliktní vztahy s okolím. Se školními výsledky jsou většinou spokojeni, striktně odmítají drogy. Nezažívají mnoho osobních krizí a preferují konvenční způsob života (Macek, 2003). Status rozptýlené identity rovněž souvisí s celkově nízkým sebehodnocením a konflikty v interpersonálních vztazích. Jsou poměrně nezávislí a flexibilní, nejsou však autoritami. Ke škole mají obvykle kritický vztah, ke drogám se staví spíše liberálněji. Nežijí konvenčním životem a nemají potřebu si ujasňovat vlastní jedinečnost a role (Meeus, in Macek, 2003).

Změny v oblasti psychiky

Nejvýznamnější změny v období adolescence se dle odborníků odehrávají v oblasti psychické. Postupně se vytrácí duševní labilita, ustupují přehnané úsudky a jsou nahrazeny střízlivým hodnocením okolního světa. Dochází také k ústupu od přehnané, dokonce až nezdravé romantičnosti.

Adolescenti jsou již schopni se úmyslně a dlouhodobě soustředit na vědomé činnosti, což je známkou dozrávání psychických procesů. Postupně se také ustaluje pozornost.

V oblasti citové adolescent dosahuje žádoucí zralosti, avšak někdy to může mít i bouřlivý průběh. Především v prostředí, kde se s ním jedná nešetrně a přetrvává zvýšená vznětlivost z předcházejícího období. City se obohacují a prohlubují, hlavně pokud jde o city lásky a morální citění – a to vlivem poznávání a životních zkušeností (Kuric, 2001).

V období adolescence se také mění vztah k časové dimenzi. Pro dospívajícího jedince je důležitá budoucnost, dříve se upínal spíše k přítomnosti. Současně s tím dochází ke změně v oblasti postojů k základním psychickým potřebám. Důležitou úlohu zde stále hraje potřeba jistoty a bezpečí, objevuje se však nová dimenze, související právě s budoucností. Ta sebou velmi často přináší pocity nejistoty a obavy z dalšího směřování. S rostoucím věkem roste potřeba seberealizace, která se již nevztahuje pouze k přítomnosti, ale opět míří do budoucna. Dospívající uvažuje o svých budoucích možnostech a perspektivách, stanovuje si určité životní cíle, kterých by chtěl dosáhnout. Teprve v dospívání nabývá na důležitosti poslední potřeba, a to potřeba otevřené budoucnosti (Vágnerová, 2005).

Změny, ke kterým v dospívání dochází, se nyní pokusíme stručně charakterizovat. Můžeme je rozdělit na fyziologické (tělesné), kognitivní (poznávací), emocionální a socializační.

Kognitivní změny

V období dospívání dochází k rozvoji myšlenkových procesů. Můžeme hovořit o období tzv. formálních operací, kdy je dospívající již schopen uvažovat hypoteticky (o různých alternativách), a kde se rozvíjí také jeho abstraktní myšlení. Díky tomu je schopen pracovat s pojmy, které jsou vzdáleny jeho osobní zkušenosti. Mohou to být pojmy označující skutečnost, která neexistuje, není hmatatelná, například spravedlnost, láska, vina aj. Jak uvádí Vágnerová, dospívající připouští variabilitu různých možností, dokážou na problém nahlížet z více úhlů. Současně dovedou uvažovat systematictěji, pracují s hypotézami, ověřují je, snaží se je potvrdit nebo vyvrátit. V tomto období se také mění vztah k časové dimenzi. Pro adolescenta je důležitá budoucnost, dříve – v období puberty, se upínal spíše k přítomnosti.

Současně dochází také ke změně v oblasti postojů k základním psychickým potřebám. Důležitou úlohu zde stále hraje potřeba jistoty a bezpečí, ale často se vyskytují pocity nejistoty a obavy z dalšího směřování. S rostoucím věkem roste potřeba seberealizace, která se již nevztahuje pouze k přítomnosti, ale opět míří do budoucna. Adolescent uvažuje o svých budoucích možnostech a perspektivách, stanovuje si určité životní cíle, kterých by chtěl dosáhnout.

Dle Langmeiera má nový způsob myšlení „významné následky pro postoj dospívajícího k celému světu a zejména k lidem: zatímco dítě v mladším školním věku bralo svět realisticky a střídavě, takový, jaký je, dospívající nyní srovnává existující a přítomné poměry s tím, co by mohlo nebo mělo být, tedy se stavem, který si jako ideál vytvoří ve své mysli. Odtud jeho častá kritičnost a nespokojenost, zklamání, nejasná toužení a třeba i vystupňovaný pesimismus.“

V období adolescence dochází také ke změnám v oblasti paměti. Zvětšuje se především její kapacita. Nejenže je adolescent schopen zapamatovat si větší množství informací, dospívající si zároveň osvojuje strategie, díky nimž je schopen pamatovat si lépe. Dokáže již rozlišit podstatné od nepodstatného, určit, co je hodné zapamatování a co nikoli. Při učení si umí rozvrhnout látku tak, aby si její zapamatování usnadnil, užívá přitom různých mnemotechnických pomůcek. Zdokonaluje se také pozornost, dospívající ji dokáže lépe udržet (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Fyziologické změny

Tělesné změny u adolescentů již nemají takovou dynamiku, jako tomu bylo u pubescentů. Nedochozí zde již k prudkým změnám, spíše ke zklidnění vývoje a ukotvení změn, k nimž došlo u pubescentů. Probíhá dozrávání mozku, které se ustaluje po šestnáctém až sedmnáctém roku života (Vašutová, 2005).

Růst do výšky je u chlapců ještě poměrně výrazný, u dívek již nepatrný. Průměrný chlapec mezi patnáctým a osmnáctým rokem života vyroste o sedm centimetrů a dívky pouze o jeden. Trup roste více než končetiny, takže adolescenti již nejsou „samá ruka – samá noha“. Jejich tělo dostává konečné, dospělé proporce. Mohutní svalstvo a tím chlapci ještě více zmužní. Dívčí postava se stává ryze ženskou, a to především růstem ňader a boků. Chlapcům už začínají růst vousy, ale také se vyskytují problémy s akné. Kožní žlázy zvyšují svou produkci a tělo tak dostává i výraznější dráždivý pach (Říčan, 2004).

Dle Vágnerové má tělesná proměna pro dospívající zásadní význam. Vlastní zevnějšek je součástí identity, a proto je tato změna intenzivně prožívána. V krajním případě může zásadní a zjevná proměna těla dokonce vést ke ztrátě sebejistoty. Přijetí proměny vlastního těla závisí především na psychické vyspělosti jedince a na sociálních reakcích, které tyto změny doprovázejí. Dospívající může být se svou proměnou těla spokojen, ale také nemusí, to záleží na okolnostech (Vágnerová, 2005).

Je prokázáno, že časnější dospívání vzhledem k vrstevníkům je spíše výhoda pro chlapce než pro dívky. Chlapci se snadněji přibližují standardům těla muže (rozvoj svalstva, atletická postava, atd.). Pokud tedy v tomto ohledu někdo předbíhá své vrstevníky, je to hodnoceno především pozitivně. Naopak opožděný růst či fyzický vývoj vyvolávají u chlapců většinou negativní pocity a snížené sebevědomí. U děvčat je hodnocení vlastního těla složitější. Většina dívek v období puberty je se svou postavou nespokojena.

Důležitou roli pro vnímání a hodnocení vlastních tělesných změn má skutečné hodnocení od osob, které dospívající považuje za důležité (Smékal, Macek, 2002).

Tělesné změny, ke kterým v době dospívání dochází, jsou zásadní, a ne vždy se s nimi jedinec vyrovnává bez problémů. Mladí lidé jsou sice v tomto věku po fyzické stránce zralí, psychicky však připraveni na takové změny nejsou. Dochází tak k disharmonii, se kterou se těžko vyrovnávají. Upozorňuje na to Vágnerová: „Tělesná proměna je významným signálem dospívání.“

Vlastní zevnějšek je součástí identity, a proto bývá taková změna intenzivně prožívána. Zásadní a zjevná proměna těla může dokonce v krajním případě vyvolat pocit ohrožení integrity vlastní osobnosti a vést ke ztrátě sebejistoty. Dospívající může být na svoje dospívání pyšný, ale stejně tak se za něj může stydět, záleží na okolnostech. Orientace ve změněném tělovém schématu a přijetí nové identity je proces, který určitou dobu trvá.“ (Vágnerová, 2005)

Sociální vývoj

Z hlediska socializace je dospívání považováno za významnou životní etapu, označujeme ho jako období druhého sociálního narození, kdy jedinec vstupuje do společnosti.

Sociální vývoj je ovlivněn touhou a snahou stát se nezávislým. Potřebu nezávislosti projevují adolescenti také tím, že napodobují některé dospělé – například v kouření, pití alkoholu, používání vulgarismů, užívání jiných návykových látek, pití kávy, se kterým mají většinou spojený pocit dospělosti.

Mezi vrstevníky je typická uniformita jak v oblékání, tak v chování a názorech. Ve skupinách jedinec ztrácí svou individualitu, přejímá skupinové vzory, tak i hodnoty, je schopen diskutovat o morálce, tak i o smyslu života, zažívá podporu vlastních názorů, ale také naopak. Skupinový vliv má důležitou roli pro vývoj osobnosti, posiluje sebepojetí, sebevědomí, nabývá zkušenosti pro další konflikty se společností (Šimíčková – Čížková, 2008).

Významným sociálním mezníkem je dovršení plnoletosti, podle současného práva je člověk plnoletý v 18 letech. Od tohoto věku již může adolescent uzavírat sňatek, odstěhovat se apod. Dalším důležitým sociálním mezníkem v pozdní adolescenci je ukončení profesní přípravy, po které následuje nástup do zaměstnání nebo další výběr studia. S tím souvisí dosažení či oddálení ekonomické samostatnosti, které dosahují nejdříve lidé v dělnických profesích a nejpozději vysokoškoláci, které obvykle po čas studia živí rodiče (Vágnerová, 2005).

Během dospívání nedochází pouze ke změnám tělesným, myšlenkovým či emocionálním. Mění se také vztah dospívajícího k sobě samému a k druhým lidem. Rodina je důležitým faktorem socializace a individualizace jedince. Nejsilněji působí po celé dětství, přičemž její jedinečný vliv trvá až do rané adolescence. I nadále pak hraje rodina důležitou úlohu v životě člověka, avšak dělí se o ni s dalšími sociálními skupinami, nejvíce s vrstevníky.

Adolescenti a jejich vztah k rodině

Důležitým znakem dospívání je touha po osamostatnění, která se promítá zejména ve vztahu jedince k vlastní rodině. Dospívající se snaží vymanit z jejího dosud zásadního vlivu. To však neznamená přerušování kontaktů s rodinou nebo zničení vzájemných kontaktů, spíše jde o naprosto přirozený proces osamostatňování se.

Rodina hraje stále důležitou roli v životě člověka a můžeme se domnívat, že ji nikdy hrát nepřestane, uvolňuje se však závislost, která byla v době dětství poměrně silná. Proces emancipace od rodiny však není jednoduchý.

Problémy většinou vznikají v důsledku rozdílného chápání toho, co se dospíváním rozumí a především, co dospívání přináší. Jiná očekávání od tohoto období mají rodiče a jiná sám dospívající. Rodiče většinou nemají problém uznat, že je jejich potomek „velký“. „Velký“ však pro ně zůstává jen v určitých ohledech, zejména pokud jde o povinnosti a zodpovědnost, kterých by měl mít, vzhledem ke svému věku, více.

Zapomínají však na jednu důležitou věc, a to jsou práva a samostatnost, kterých se naopak dožaduje dospívající. Ten často nové povinnosti přijímá, avšak výměnou za to očekává více práv, důvěry a volnosti. Mezi oběma stranami tak obvykle dochází k nesouladu, neboť pod pojmem samostatnost si rodiče i dospívající představují něco zcela odlišného. To nakonec může vést k nejrůznějším konfliktům.

„Generační rozpor mezi dospívajícími a jejich rodiči může mít různou intenzitu a mívá také několik rozdílných příčin. Dospělí mají tendenci posuzovat adolescenty dost kriticky, dospívající je dráždí svými postoji a projevy, jejich vlastnosti, názory a chování hodnotí často negativně a zároveň o ně mají strach. Občas se s nimi srovnávají, ale už jim chybí energie, nadšení a entuziasmus, a také určitá naivita. Postoj rodičovské generace je jiný, vychází ze zkušenosti a je modifikován dosažením určitého vývojového stadia, vzhledem k tomu posuzují mnohé situace jinak než adolescenti.“ (Vágnerová, 2005).

Konflikty vznikají většinou kolem specifických pravidel, zákazů a příkazů, které dospívající pokládá za neodůvodněné a příliš omezující.

Odpoutáním od rodiny se dospívajícímu otevírají další možnosti v oblasti mezilidských vztahů, jako je například nástup do zaměstnání, navázání kontaktu s druhým pohlavím a nakonec i založení vlastní rodiny.

Adolescenti a jejich vztah ke škole

Škola jako instituce má významnou úlohu, která se vedle rodiny zásadně podílí na socializaci jedince. Škola plní řadu funkcí, které nespočívají pouze ve výuce a předávání poznatků, její vliv na jedince je hlubší, ovlivňuje, stejně jako rodina, jeho osobnost, působí na jeho psychický vývoj, formuje jeho hodnotovou orientaci, jeho zájmy, postoje k sobě samému i k druhým lidem.

Jak uvádí Vágnerová, „*ve starším školním věku se mění motivace k učení. Zkušenost s určitým hodnocením vlastního výkonu a z toho vyplývající pozici ve třídě vede ke stabilizaci individuálních norem, tj. osobního standardu. Ten je definován jako výsledek školní práce akceptovaný rodiči a učiteli, jehož žák dosahuje bez učitelů zcela automaticky, bez ohledu na jejich obsah... Starší žáci hodnotí chování i profesní kompetence učitelů přísně, bývají k učitelům netolerantní. Jejich chování interpretují ze svého pohledu, podle určitého hodnotícího stereotypu. Mají tendence k určitému atribučnímu stylu, z něhož vyplývá riziko nepřesnosti a zkreslení, které má v případě hodnocení učitelů dospívajícími žáky mnohdy více emocionální než racionální charakter.*“ (Vágnerová, 2005)

Negativismus a odmítání požadavků učitele můžeme považovat za běžný způsob obrany dospívajících, kteří nejsou v tomto období dostatečně zralí na to, aby reagovali přiměřenějším způsobem. Ve škole se velmi často setkáme také s cílenou provokací ze strany žáka.

Vztah mezi žákem a učitelem by měl být založen na vzájemné úctě a pochopení. Učitel by měl respektovat individuální zvláštnosti dospívajícího, měl by mu poskytovat nejen pevné vedení, ale také dát žákovi prostor pro vyjádření vlastního názoru. Měl by mu být vzorem hodným následování. Učitel by měl být také schopný žákům naslouchat, budovat ve třídě atmosféru důvěry a jistoty. (Vágnerová, 2005).

Adolescenti a jejich vztah k vrstevníkům

S rostoucím věkem nabývá vrstevnická skupina pro jedince stále většího významu. Skupina vrstevníků se stává důležitou zejména v době dospívání. Poukazuje na to také Vágnerová, když uvádí: „*Pro pubescenta mají čím dál větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako on a jsou ve vztahu k němu v rovnocenném postavení. Jsou jeho generační skupinou, s níž sdílí názory, hodnoty a normy i preferovaný způsob života.*“ Skupina vrstevníků se stává zdrojem uspokojování významných potřeb dospívajícího. Vrstevnické skupiny uspokojují také potřebu jistoty a bezpečí. Zdrojem jejího uspokojení byla dosud rodina. Jak ale víme, pro dobu dospívání je typická snaha po osamostatnění, emancipaci od rodiny. I když dospívající usiluje o větší samostatnost, neznamená to, že nepotřebuje cítit oporu a jistotu. Tu nyní hledá u vrstevníků. Potřebu jistoty začínají více uspokojovat právě vztahy s kamarády, resp. příslušnost k vrstevnické skupině (Vágnerová, 2005).

Jedinec v rámci skupiny vrstevníků zastává určité postavení. Musí se naučit ve skupině prosadit, získat zde své místo. To, jakou pozici mezi vrstevníky zaujme, silně ovlivňuje jeho individuální vlastnosti, povaha, dovednosti, jeho osobnostní kvality. Pro dospívajícího je

důležité, aby byl ve skupině oblíbený, ceněný. Jak uvádí Vágnerová, „oblíbenost je vázána na kamarádské chování, dobrou schopnost komunikace, smysl pro humor, toleranci, pozitivní emoční ladění, otevřenost a ochotu pomáhat. K získání oblíbenosti přispívá spontánnost v sociálním kontaktu.“ (Vágnerová, 2005).

Vrstevnické vztahy procházejí určitým vývojem. V průběhu adolescence se mění jak velikost, tak složení vrstevnických skupin.

V určitém věku se začne dospívající od vrstevníků odpoutávat. Zkušenost, kterou v kontaktu s nimi získal, je však nesmírně důležitá. Vede k rozvoji jeho identity. Ve skupině vrstevníků probíhá proces socializace, který lze podle Vágnerové rozdělit do několika fází. Důležitý je zejména vstup do skupiny a také další přizpůsobování se skupinovým požadavkům a normám. Postupně dospívající přijímá skupinovou identitu – se skupinou se ztotožňuje, akceptuje její pravidla a projevuje k ní značnou konformitu. Toto silné pouto pak nějakou dobu trvá, nakonec však přeci jen ztrácí na svém významu. Jedinec se postupně od vlivu skupiny odpoutává a začíná se osamostatňovat.

VOLNÝ ČAS

Pojem volný čas je dnes velmi rozšířený. Každý člověk má určitou představu o tom, co to volný čas znamená, ať se naše představy liší jakkoliv, nejspíše se ale shodují v tom, že volný čas v nás vyvolává pocit pohody a je to znamení něčeho příjemného. Přesto, že se volný čas zdá být pojmem známým a jasným, přesné definování tohoto pojmu není zcela jednoduché.

Podle Velkého sociologického slovníku, je volný čas obecně vnímaný jako „čas, ve kterém člověk nevykonává žádnou činnost pod nátlakem závazků, které plynou z dělby práce, anebo z nutnosti, který zachovává rodinný či biofyziologický systém“ (Velký sociologický slovník, s. 156).

Podle Saka (2000) představuje volný čas jedinců a v jejich úhrnu volný čas společnosti duchovní bohatství společnosti a její významnou systémovou charakteristiku. Podle Saka (2000) volný čas spolu s aktivitami lidí, které jsou realizovány v tomto období tvoří protiklad činností pracovního charakteru, avšak současně je s nimi funkčně spojen (Sak, 2000, s.132)

Vymezení základních pojmů

Je důležité mít hned na začátku řešení problematiky jasno v základních pojmech a vědět, jaké jsou mezi jednotlivými pojmy rozdíly. Nejdříve si vysvětlíme pojem volný čas, který definuje každý autor jinak.

Volný čas

Pávková vysvětluje, že pojem volný čas je třeba rozdělit na čas jako celek, který trávíme povinnostmi a čas, který máme každý sám pro sebe. Je to právě ta doba, se kterou můžeme nakládat podle svého uvážení, podle svých zálib a schopností. Je to čas, který zbude ze dvaceti čtyř hodinového cyklu po odečtení času pro práci, péči o rodinu a domácnost a spánku. Tento pojem zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání nebo společensky prospěšnou činnost. Nezahrnujeme sem však činnosti se školou spojené a činnosti s ní související. Dále sem také nepatří sebeobsluha, základní péče o zevnějšek, osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, časové ztráty nebo zabezpečení biologické funkce člověka (jídlo, spánek, hygiena a jiné), (Pávková 1999, s. 15).

Jako u mnoha dalších pojmů, neexistuje jediná definice pro pojem volný čas. Pávková jej například definuje takto: „*Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám*

pocit uspokojení a uvolnění“, a například Němec popisuje volný čas takto: *„Je to čas, v kterém člověk svobodně volí a dělá takové činnosti, které mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné a duševní schopnosti, popř. i tvůrčí schopnosti“* (Němec, 2002). Podle Pedagogického slovníku (2003, s. 274) je volný čas *„čas, s kterým může člověk nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“*. Nejlépe volný čas pro potřeby této diplomové práce však vystihuje Kratochvílová v jejím díle Pedagogika volného času (2004, s. 79) a to, že *„volný čas je specifickou a důležitou součástí života dětí, mládeže, ale i dospělých. Je to čas na oddech, relaxaci, rekreaci, regeneraci fyzických i psychických sil, uvolnění po práci, studiu, společenských setkáních, na poznávání světa, na seberealizaci, činnosti podle vlastních potřeb a zájmů, představ, aspirací a hodnot.“*

Výchova mimo vyučování

Stejně jako volný čas, charakterizuje Pávková také výchovu mimo vyučování. Typickými rysy výchovy mimo vyučování je, že probíhá mimo povinné vyučování, ale také probíhá mimo bezprostředního vlivu rodiny. Uskutečňuje se převážně ve volném čase a je institucionálně zajištěná. Podle Pávkové výchova mimo vyučování neovlivňuje pouze volný čas, ale zasahuje také oblasti, jako je např. příprava na školu a upevňování hygienických a kulturních návyků. Důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Výchova mimo vyučování podle Pávkové poskytuje příležitost, která povede jedince k racionálnímu využívání volného času, formování hodnotných zájmů a uspokojování lidských potřeb (Pávková, 2002).

Zájmová činnost

Stejně jako volný čas, také u pojmu zájmová činnost se setkáme s různými definicemi. Faltýsková definuje zájmové činnosti jako „*aktivitty zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb zájmů a schopností. Podílí se na formování názorů, postojů a přesvědčení jedince. Zájmová činnost má na rozdíl od zábavy a odpočinku vždy aktivní charakter. Vždy obsahuje volní složku a významně ovlivňuje osobnost vychovávaného*“. (Faltýsková in Němec a kol., 2002, s. 23-34).

Veselá (1997) konstatuje, že stejně jako jiná činnost ve volném čase, nemá zájmová činnost v žádném případě sloužit k doučování či opakování látky povinných či povinně volitelných vyučovacích předmětů, ale má žákům poskytnout odpočinek od školy.

Průcha a kol. definuje zájmovou činnost, jako „*pěstování specifických sklonů, zájmů a koníčků v zařízeních pro výchovu mimo vyučování nebo v individuálních činnostech jednotlivců*“.

Podle věku dětí a mládeže, vspělosti jedince a návaznosti na předchozí výchovu a zájmy se liší obsah zájmové činnosti. U adolescentů vychází zájmová činnost z potřeby poznávat svět. Zájmy jsou v tomto období velmi pestré a různorodé a tvoří základ budoucí profesní orientace jedince.

Podle Faltýskové můžeme formy zájmové činnosti klasifikovat do 4 základních skupin:

1. Činnosti pravidelné, organizované v relativně stálých zájmových útvarech jako jsou kroužky, oddíly, kluby, soubory, třídy v ZUŠ.
2. Činnosti pravidelné, které mají individuální charakter, jako je například hra na hudební nástroj, cizí jazyky, individuální sport.
3. Činnosti příležitostné, které jsou organizované – jednorázové či cyklické kolektivní akce – kurzy, přednášky nebo také letní tábory.
4. Činnosti příležitostné, které mají individuální charakter – četba, poslech hudby, sledování TV, hraní PC her.

V dnešní době bychom mohli do činností pravidelných, které mají individuální charakter přiřadit také surfování na internetu, používání mobilního telefonu a chatování, využívání sociálních sítí, jelikož dnešní adolescenti si bez těchto aktivit nedokážou svůj volný čas představit.

Nedostatek zájmů u dospívajících může brzdit jejich celkový vývoj a jejich nečinnost přispět ke vzniku a rozvoji sociálně patologických jevů (kouření, alkoholismus, gamblerství atp.)

Zvláštnosti volného času

Volný čas adolescentů má svá specifika, jelikož v tomto období se utváří hodnotový systém jedince a hledají se cesty jeho uplatňování. Podle Saka umožňuje sociální pozice dětí a mládeže a velká flexibilita zajímat se o široké spektrum zájmových aktivit (Sak, 2000, s.133). Sféra volného času adolescentů a obsahová náplň volného času má význam pro celoživotní orientaci člověka. Z toho může vyplynout myšlenka, že to, čemu jsme se věnovali v dětství, často uplatníme v profesním životě v dospělosti.

Dalším rozdílem mezi volným časem adolescentů a dospělých je odlišnost v řízení a jeho ovládní. Jak uvádí Spousta (1998), dospělý člověk si volný čas řídí sám, zatímco dospívajícím jej řídí nejdříve rodiče a později učitelé a vychovatelé. Postupně u dospívajících vznikají zájmy, které se pokouší realizovat sami v čase, který jim zbývá po splnění povinností. Otázkou zůstává, zda v dnešní benevolentní době dospívající vůbec nějaké povinnosti mají, a zda je důsledně plní?

Podle Hájka (2008, s. 66-67) se volný čas dětí a mládeže od dospělých liší:

- a) rozsahem – děti a dospívající mají většinou více volného času než dospělí. Samozřejmě i mezi dětmi a dospívajícími se najdou výjimky, které trpí nedostatkem volného času, a na druhé straně Ti, kteří mají volného času nadbytek a neumí jej vhodně vyplnit. U druhé skupiny je také vyšší riziko výskytu nežádoucích sociálně patologických jevů.
- b) obsahem – obsah volného času odpovídá věkovým a individuálním specifikům. Aktivity adolescentů bývají většinou pestřejší než u dospělých.
- c) mírou samostatnosti a závislosti – závisí na věku jedince, jeho psychické i fyzické vyspělosti a také na rodinném prostředí, finančních možnostech rodiny a v neposlední řadě také nabídce volného času v regionu. Touto tematikou se bude v této diplomové práci zabývat samostatná kapitola.
- d) mírou pedagogického ovlivňování.

Pávková k tomuto tématu ještě dodává, že se o volném čase dospívajících hovoří jako o rizikovém faktoru, jelikož jeho množství relativně vzrůstá, avšak s rostoucí kvantitou již nemusí růst kvalita. Zanedbávání pedagogického ovlivňování volného času by mělo špatné následky (Pávková, 2002).

Když se na tuto problematiku podíváme stejně jako Pávková, a tedy z pedagogického hlediska, zjistíme, že má volný čas dospívajících dva úkoly.

1. Bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně-vzdělávacími – tedy výchova ve volném čase.
2. Výchova k volnému času, která jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytne mu v nich základní orientaci a pomůže mu na základě vlastních zkušeností v různých oborech najít oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace.

Funkce a cíle volného času

Funkce volného času už byly nastíněny v jeho definici Kratochvílové v kapitole 2.1.

Podle Petruska a kol. patří mezi funkce volného času:

1. odpočinek, obnova fyzických sil;
2. zábava, obnova psychických sil;
3. rozvoj osobnosti. (Petrušek a kol., 1996).

Funkce volného času jsou oblíbená témata autorů, a proto jej každý opět jinak rozděluje. Hájek (2004) vychází z dělení Petruska (1996), a volný čas rozděluje do nějakých složek výchovy:

- a) relaxační – obsahuje veškerý odpočinek, kromě toho, který je nezbytný pro obnovu sil;
- b) zábava – zahrnuje především to, co je spojeno s aktivním odpočinkem, ale také pasivní zábavou (sledování televize, poslech hudby, posezení s přáteli...);
- c) sebevzdělávání a vzdělávání – obsahuje všechny aktivity, které vedou k rozšíření vědomostí a dovedností.

Spousta (2007, s. 50) rozlišuje funkcí volného času 5. Jsou to funkce kompenzačně – rekreační, terapeutická, formálně výchovná, kreativní a axiologická neboli hodnotová.

Faktory ovlivňující volný čas

Způsob trávení volného času není pouze o tom, co bychom rádi dělali, ale často také o podmínkách, tedy faktorech, které ho ovlivňují. Faktory můžeme rozdělit do dvou základních kategorií: vnější a vnitřní. Nelze určit, které faktory jsou v našem vztahu k volnému času výraznější či dominantnější. V některých situacích převažuje vliv faktorů vnitřních a v jiných vliv faktorů vnějších.

Faktory ovlivňující volný čas se podle Spousty (2007) mění v závislosti na mentální vyspělosti jedince. V období dospívání jsou rozhodující vnější činitelé, mezi které můžeme zařadit rodinu, vrstevníky, školu a masmédia (televize, internet). V pozdějším věku převažují činitelé vnitřní, jako je věk, pohlaví, fyzická a psychická kondice atd.

Důležitou úlohu ve volbě trávení volného času hrají geografické faktory, tedy místo, kde jedinec žije a co mu toto místo nabízí, jaké má dané místo tradice (kulturní a společenské), jaké je věkové rozložení obyvatel, zda k sobě má jedinec k trávení volného času věkově podobné osoby a v neposlední řadě, jaké jsou v místě bydliště přírodní podmínky. Rozdílné trávení volného času bude například na horách x v nížinách, ve městě x v obci, apod. Tyto faktory budou zohledněny také ve výzkumné části této diplomové práce.

Zařízení pro volný čas

Volnému času dětí a mládeže se v České republice věnuje mnoho institucí a zařízení, které stručněji rozebereme v této kapitole, přičemž se budeme zaměřovat na ty, které ovlivňují převážně žáky na střední škole, jelikož zde je vysoké riziko vzniku sociálně patologických jevů.

Střediska volného času

Jsou zařazena mezi zařízení pro zájmové vzdělávání. Jak uvádí vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání – činnost střediska se uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání, nebo se zaměřuje na konkrétní oblast. Činnost střediska je vykonávána po celý školní rok, a to i ve dnech, kdy neprobíhá školní výuka.

Základní umělecké školy

Základní umělecké školy neposkytují stupeň vzdělání. Poskytují základy vzdělání v hudebním, výtvarném, tanečním a literárně-dramatickém oboru. Přestože připravují žáky na studium na středních a vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a na studium na konzervatořích, nejsou nutným předpokladem pro to, aby žáci byli na tyto školy přijati.

Do studia příslušného oboru jsou přijímáni žáci na základě prokázaných předpokladů (přípravné studium) nebo talentové zkoušky (studium I. a II. stupně a studium pro dospělé). Studium daného stupně uměleckého oboru je zakončeno závěrečnou zkouškou, která může mít podobu absolventského vystoupení nebo vystavení výtvarných prací (NUV,2019).

Mezi další zařízení, která se podílí na ovlivňování volného času, můžeme zařadit také různé tělovýchovné a sportovní organizace.

Sportovní kluby a tělovýchovné jednoty

Sportovní kluby (dále jen SK) a tělovýchovné jednoty (dále jen TJ) jsou základními organizačními články České unie sportu (dále jen ČUS). Právní formou jsou SK a TJ spolky s vlastní právní subjektivitou, vedená z drtivé většiny dobrovolníky, se zákonnými povinnostmi a plnou zodpovědností za svoji činnost, praktikující vlastní sport většinou prostřednictvím vyškolených dobrovolníků – cvičitelů a trenérů. Provozují sportovní činnost zejména v místech svého sídla. SK a TJ se stávají členy ČUS prostřednictvím okresních sdružení ČUS. Členové SK a TJ, fyzické osoby, se stávají členy ČUS jejich prostřednictvím (Česká unie sportu,).

Při rozhovorech s žáky středních škol bylo zjištěno, že jako způsob trávení volného času využívají také nabídku zájmových kroužků, které se pořádají přímo ve školách, které jsou většinou pod záštitou Občanských spolků.

VYBRANÉ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Při popisu chování, které neodpovídá společenským normám a zároveň ohrožuje či přímo poškozují nějakým způsobem jedince či společnost, nenalezneme v odborné literatuře jednotné pojmenování. Při označení takového způsobu chování se můžeme setkat s pojmy jako: sociálně patologické jevy, antisociální chování, poruchy chování, problémové chování, rizikové chování, delikventní chování apod. Pro tuto diplomovou práci budeme toto chování označovat jako sociálně patologické jevy, ačkoliv podle Dolejš (2009) pojem sociálně patologické jevy se postupně přestává využívat pro svoji tvrdost a obecnost a začíná jej nahrazovat pojem rizikové chování. Některé chování adolescentů je rizikové (experimentování s drogou, předčasné zahájení pohlavního styku a další), ale rozhodně ho nelze označit za patologické (Dolejš 2009, s. 35).

Než se pustíme do definice vybraných sociálně patologických jevů, je velmi důležité vymezit si pojem, který se sociálně patologickými jevy úzce souvisí a jak už bylo uvedeno v prvním odstavci – normalita. Jandourek (2007, s. 172) ji definuje jako: „*stav jedince, skupiny nebo společnosti, který odpovídá zavedeným normám a uznávaným hodnotám*“. K této definici můžeme přidat také definici Pešatové, (2007) a to, že: „*Chování, které neodpovídá normativnímu řádu, bývá označováno jako abnormální*“. Je zřejmé, že každá společnost si během svého vývoje vytváří vlastní normy či nějaká pravidla, a jiná společnost si vytvoří pravidla zase jiná. Můžeme tedy říct, že to, co je pro jednu skupinu normální, může být pro druhou skupinu abnormální.

Než se budeme věnovat samostatným a konkrétním sociálně patologickým jevům, je potřeba vymezit si také tento pojem. Můžeme použít definici Pokorného a kol. (2003, s. 9) který uvádí, že „*sociálně patologickým jevem se rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím*.“

Sociálně patologické jevy, které vymezuje MŠMT, a které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;

- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;
- e) spektrum poruch příjmu potravy;
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování.

Sociálně patologických jevů, které se vyskytují mezi dětmi a žáky středních škol je dle mého názoru a dle výzkumů v poslední době čím dál více. V této kapitole diplomové práce bude vymezeno to, s čím se v dnešní době učitelé středních škol setkávají nejčastěji – záškoláctví, šikana, kyberšikana, vandalismus, užívání návykových látek jako je tabák, alkohol, omamné psychotropní látky, netolismus, opiomanie, nomofobie, apod., které jsou významně spojeny s volnočasovými aktivitami.

V poslední větě jsou užity výrazy, které mnozí lidé dnes neznají, a už vůbec netuší, že se za nimi schovává nějaká závislost. Tyto pojmy nenajdeme ani ve starší literatuře, jelikož tyto závislosti se ve velké míře začaly vyskytovat až v posledních 5 letech.

Při pedagogické práci s adolescenty je však také nutné rozpoznávat a včasně intervenovat (zasahovat) při zjištění dalších negativních jevů, zvláště domácího násilí, týrání a zneužívání dětí, komerčního zneužívání dětí, ohrožení mravní výchovy mládeže a poruchy přijímání potravy jako je mentální bulimie a mentální anorexie. Dle Hájka je základní strategií ideální výchova ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a k zachování celistvosti osobnosti. Významným prostředkem je mimo jiné zájmová činnost přinášející účastníkům nezapomenutelné zážitky a kladné emoce z nich (Hájek, 2008).

Prevence sociálně patologických jevů

Podle Metodického pokynu MŠMT je: *„Základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů v oblasti školství, mládeže a tělovýchovy výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Součástí strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v kompetenci rezortu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky školy a školských zařízení. Tyto materiály mají za cíl podpořit pedagogy při proměně školy, osvojení si zdravého životního stylu a při vytváření aktivit, programů a projektů pro svoji školu. Současně má usnadnit způsob práce se strategií prevence sociálně patologických jevů.“* (MŠMT, 2010)

Odbory školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů jsou zodpovědní v přenesené působnosti za oblast prevence sociálně patologických jevů ve vztahu k dětem a mládeži v oblasti daného kraje. I v této oblasti by měly vzniknout materiály týkající se oblasti prevence sociálně patologických jevů (MŠMT, 2010).

Cílem současné výchovy je nejen vybavit žáky danými kompetencemi, ale také je učit odolávat nástrahám, které jim dnešní svět připravuje. Mezi tyto nástrahy můžeme zařadit například drogové závislosti, gamblerství, nesnášenlivost, agresivita, a jiné – nelátkové závislosti. Jsou to dlouhodobé trendy vývoje společnosti a je nezbytné na ně reagovat výchovným působením.

Skupin dospívajících, u nichž je vysoké riziko k sociálně patologickým jevům, je několik. Mohou to být žáci, kteří nemají žádné zájmy, nebo to mohou být dospívající, kteří mají organizované zájmové činnosti, ale jsou to aktivity většinou na přání rodičů, ale děti se s nimi neztotožňují. Také u těchto adolescentů je možný únik k sociálně patologickým jevům. Při pravidelných zájmových aktivitách je důležité vytvářet bezpečné prostředí pro všechny, jak pro účastníky, tak pro organizátory.

Primární prevence rizikového chování

Cílem preventivního programu pro mladou generaci ve volném čase je naučit je rozpoznávat a čelit různým nástrahám, které se mohou vyskytovat v jejich blízkém okolí, umět se jim vyhýbat a bránit se. Každý pedagogický pracovník a dobrovolník ve volném čase při práci s dětmi nebo dospívajícími musí umět pozorovat a rozeznávat již náznaky negativních jevů či rizikového chování u jednotlivce nebo i ve skupině. Měl by umět zasáhnout ve správnou chvíli a vhodným způsobem. V jednotlivých organizacích a výchovných programech je velmi důležité dbát na ochranu a bezpečnost dětí a mladých lidí. Jedná se o takové činnosti, které jsou zaměřeny na prevenci a jsou určeny pro jednotlivce nebo skupiny účastníků, které rozděluje např. Hájek (2008):

- **nespecifická primární prevence** – pomáhá osvojit si základy pozitivního sociálního chování a kladný vztah k výchově ke zdravému životnímu stylu;
- **specifická primární prevence** – je zaměřena na ochranu, předcházení a omezování přítomnosti sociálně nežádoucího chování mezi účastníky;
- **všeobecná prevence** – je orientována všeobecně na veškerou populaci, u níž zatím nebyly rozpoznány ani prokázány sklony k rizikovému chování;
- **selektivní prevence** – je zaměřena na jedince nebo skupinu, u které se domníváme, že může vykazovat známky rizikového chování;
- **indikovaná prevence** – je zaměřena na konkrétního jedince nebo skupinu, u které již bylo prokázáno sociálně rizikové chování (Hájek, 2008, s. 194).

Prevenčí se zabývají pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, školní psycholog, školní metodik prevence nebo výchovní poradci. Věnují se mladé generaci, rodičům, učitelům nebo ostatním edukačním činitelům ve volném čase a prevenci sociálně rizikového chování ve školách. Stejně tak mohou žákům pomoci při těžkostech, které zažívají v osobním životě (Střelec, 2005)

Záškoláctví

V současné době je záškoláctví jedním z nejzávažnějších problémů českého školství, jak vyplývá z mnoha inspekčních zpráv České školní inspekce. Může být jen ojedinělou záležitostí, nebo může mít charakter dlouhodobější. V druhém případě je již nutný zásah sociálních pracovníků a také případně policie. Nejhorší situace, která může nastat, a velice často na českých středních školách nastává, je ta, že rodiče o záškoláctví svého dítěte vědí a omluvenkami ho i kryjí.

Podle Nikla (2000) je záškoláctví jeden z nejrozšířenějších a nejzávažnějších negativních jevů u dětí, kterým děti řeší problémy ve škole, v rodině či s kamarády. Volný čas, který dítě záškoláctvím získá, je většinou bez kontroly rodičů, což může vést k dalšímu nežádoucímu jednání.

Podle metodického doporučení k primární prevenci, kterou vydalo MŠMT v rámci konceptu je za záškoláctví („chození za školu“) považováno: *„Neomluvená absence žáka základní či střední školy ve škole. Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu (pravidel stanovených školou), současně jde o porušení školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku. Nezřídká je spojeno s dalšími typy rizikového chování, které obvykle negativně ovlivňují osobnostní vývoj jedince. Prevence záškoláctví je součástí školního řádu, školní docházku eviduje třídní učitel a v případě podezření na záškoláctví se obrací na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo může požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.*

Záškoláctví, stejně jako jiné jevy můžeme dělit. Jako první bude uvedeno dělení dle Martínka (2009), který rozděluje záškoláctví na dvě skupiny:

1. **Záškoláctví impulzivního charakteru** – dítě předem neplánuje, že do školy nepůjde, ale reaguje náhle a nepromyšleně (například odejde ze školy během vyučování, o přestávce). Tohle záškoláctví trvá do doby, dokud rodiče nezjistí, že dítě školu nenavštěvuje. Musí fungovat spolupráce s třídními učiteli, kteří by rodiče a zákonné zástupce měli ihned o nepřítomnosti ve škole informovat.
2. **Záškoláctví účelové a plánované** – je plánované a dítě ho „využívá“ hlavně v případě, kdy se chce vyhnout školním aktivitám – zkoušení, testu, vyučujícímu apod.

Dalším autorem, který se zabývá (nejen) záškoláctvím, je Kyriacou (2005), který rozlišuje několik kategorií záškoláctví:

- **Pravé záškoláctví** – žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí.

- **Záškoláctví s vědomím rodičů** – na této formě se podílí několik typů rodičů, jejichž hlavními charakteristikami je buď odmítavý postoj ke škole, nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či závislosti na pomoci a podpoře dítěte v domácnosti.
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** – existují děti, které dokážou přesvědčit rodiče o svých zdravotních obtížích, pro které nemohou jít do školy a rodiče jim absenci omlouvají pro tyto zdravotní důvody, tento typ záškoláctví je však obtížně rozlišitelný od záškoláctví s vědomím rodičů.
- **Útěky ze školy** – někdy se tomuto typu říká interní záškoláctví, kdy žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejdou, přičemž zůstávají v budově školy nebo ji na krátkou dobu opustí.
- **Odmítání školy** – některým typům žáků činí představa školní docházky psychické obtíže, např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany, či výskytu školní fobie nebo deprese.

Je velmi důležité odlišit od sebe záškoláctví a školní fobii. Často je mezi těmito pojmy tak úzká hranice, že ne každý ji dokáže včas rozpoznat. Hlavním rozdílem je, že u záškoláků obvykle s nenavštěvováním školy nesouvisí žádný psychologický problém, kdežto žáci s fobií, by do školy rádi chodili, ale něco jim to nedovoluje. Záškoláci navštěvují školu spíše sporadicky.

Šikana

Velký sociologický slovník vymezuje Šikanování – (z fr. *chicane* = týrání) jako „*způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, moci či určité výhody. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné a mnohdy podporované určitou skupinou. Lze je charakterizovat jako chování asociální. Podhoubí šikany je v osobnostních rysech týrajícího i jeho oběti a v lhostejnosti okolí, v sociální atmosféře, v některých ideologiích*“ (Velký sociologický slovník, 1996).

Právní řád České republiky definici šikany neuvádí. MŠMT vymezuje šikanu jako jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašit jiného žáka. Šikana je cílená a většinou opakovaná, a to buď jedincem, nebo skupinou, vůči jedinci nebo skupině. Útočníci si vybírají především žáky, kteří se neumí nebo nemohou bránit. Šikana zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování a zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Šikana na středních školách, tak jak je v této kapitole popisována, se často nevyskytuje. Častější výskyt šikany je ve virtuální formě, která se nazývá kyberšikana.

Kyberšikana

Kyberšikana je pojem, který se v České republice začal objevovat až v posledních několika letech. V současné době sociálních sítí by se dalo říct, že kyberšikana je daleko větším problémem než klasická forma šikany – převážně na středních školách. S rozvojem a dostupností informačních technologií případů kyberšikany stále přibývá.

Pojem kyberšikana (někdy se používají i cizí výrazy *kyber-mobbing*, *e-mobbing* apod.) představuje úmyslné urážky, vyhrožování, zesměšňování nebo obtěžování druhých prostřednictvím moderních komunikačních prostředků většinou v delším časovém období. Kyberšikana se odehrává na internetu (např. prostřednictvím e-mailů, chatovacích aplikací jako je ICQ, Messenger, Instagram, na sociálních sítích, na videích umístěných na internetových portálech) nebo prostřednictvím mobilního telefonu (např. SMS nebo MMS zprávami nebo nepřijemnými telefonáty). Pachatel často jedná anonymně, takže oběť netuší, od koho útoky pochází.

Setkat se můžeme i s falešnými internetovými stránkami nebo se zneužitím cizího, například e-mailového účtu. Vše s jediným cílem. Poškodit určitou osobu. Asi nejzávažnějším patologickým jevem, se kterým se můžeme setkat, je takzvaný **kybergrooming**.

Tento termín označuje chování uživatelů internetu, které má v oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobní schůzce. V tomto případě se v naprosté většině případů bavíme o dospělém útočnickovi a dětské oběti. S tímto jevem se nejčastěji můžeme setkat na veřejném chatu, internetových seznamkách, během používání instant messengerů a v současné době na velmi populárních a rozvíjejících se sociálních sítích. Pokud se tito potencionální útočníci vyskytují na inzertních portálech nebo stránkách zaměřených na volnočasové aktivity, jsou to stránky primárně určené dětem. Kybergrooming má určité charakteristické znaky a útočníci typické chování. Útočníci s potencionální obětí komunikují delší dobu, někdy i déle než rok, zajímají se o rozvíjení vzájemného vztahu. Typická je snaha o udržení vztahu v tajnosti, do konverzace vkládají témata sexuální povahy a výjimečné není ani uplácení oběti pomocí dárků, kreditu do mobilního telefonu nebo finanční odměny. Útočníci se často vydávají za dítě blízké věku potencionální oběti – nikdo z případných pachatelů nebude na internetu vystupovat pod svou skutečnou identitou. Nejen kvůli možnému odhalení, ale i kvůli lepšímu navazování vztahu s dítětem a každý z nás, kdo internet používá, ví, že vytvoření falešné identity je otázkou několika málo kliknutí a fantazie (Nebudobet.cz, 2019).

Dalším termínem, se kterým se můžeme při debatách o kyberšikaně setkat, je **kyberstalking** – nebezpečné pronásledování určité osoby s využitím informačních a komunikačních technologií.

Kyberšikana jako taková není žádným přestupkem ani samostatným trestným činem. Často však chování, které tímto výrazem označujeme, naplňuje znaky některého z přestupků, nebo dokonce naplňuje skutkové podstaty některých trestných činů. Není proto pravda, že by lidé ubližující druhým na internetu nebo mobilními telefony byli nepostižitelní (Bocán, 2019).

Typické rysy kyberšikany:

- 1) je časově neomezená – útočník může oběť obtěžovat 24 hodin denně;
- 2) publikum široké – kdokoliv;
- 3) obsah se šíří velmi rychle – prostřednictvím informačních technologií;
- 4) anonymita pachatelů – je zpravidla obtížné, pokud je pachatel zdatný v práci s PC, mobilem apod., vypátrat jeho identitu;
- 5) změna pojetí osobnosti agresora x oběti – anonymita informačních technologií umožňuje útočit i zjevně fyzicky slabším jedincům na zdatné oběti;
- 6) možná neúmyslnost – zveřejnění fotografií nemusí být vždy míněno jako útok na kohokoliv, nicméně může ve výsledku způsobit nepříjemnosti oběti.

Vandalismus

Vandalismus může být úzce propojen se záškoláctvím. Právě v době, kdy jsou žáci „za školou“, nudí se, mohou vznikat nápady něco zničit.

Podle MŠMT se vandalismus ve školním prostředí projevuje ničením školního majetku nebo jeho poškozováním a ničením majetku ostatních žáků a žákyň, případně dalších členů školní komunity. Jedná se buď o významné útoky na věci, které mají za následek jejich úplné zničení (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, utržené vodovodní kohoutky, utrhané hadice od hasicích přístrojů, zničené školní pomůcky, učebnice části oblečení), nebo významné poškození (čmáranice a nápisy na zdech nebo školním nábytku, popsané a polité učebnice, oloupané nejrůznější rohy, nalepený toaletní papír na stropě apod.) Důvody pro takové chování jsou nejrůznější, a pro vypořádání se s jevem je třeba se jimi zabývat v každém konkrétním případě. Jestliže se jedná o záměr a cíl, pak je třeba použít vůči žákyni/žákovi jiné opatření, než když se jedná o snahu na sebe upozornit, vyrovnat se spolužákům a spolužačkám nebo o následek šikany, či její doprovodný projev. V různé míře se jev vyskytuje ve všech školách a všech stupních vzdělávací soustavy. Prostory, na jejichž konečné podobě se nějak podíleli i žáci a žákyně jsou terčem útoků méně často, než prostory ostatní a jsou také školní komunitou více střežené (prevence-info.cz).

Jako vandalismus se označuje svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků, které nepřinášejí pachateli žádné materiální obohacení a pro které pachatel zpravidla nemá žádný motiv – většinou tak koná jen pro vlastní potěšení či pro potřebu odreagovat se. Často k němu dochází pod vlivem alkoholu nebo jiných drog.

Nejčastější projevy vandalismu

- graffiti na veřejných plochách a dopravních prostředcích;
- demolování veřejných objektů či městského mobiliáře (např. ničení laviček, telefonních automatů, rozbíjení zastávek či výloh, ničení soch, náhrobků, značek apod.);
- poškozování soukromého majetku (zvonků, poštovních schránek, oken, plotů apod.).

Častým projevem vandalismu je i poškozování veřejné zeleně. Formou vandalismu může být i úmyslné narušování nočního klidu, resp. jakékoli hlučné, agresivní chování na veřejnosti, kterým jedinec, nebo skupina jedinců, napadá a poškozují práva ostatních.

Závislosti

Definicí závislosti je v dostupné literatuře mnoho. Pokorný (2002) popisuje závislost například takto: „*Závislost nelze oddělit od našeho života, každý jsme do jisté míry a s jistou intenzitou závislí. Tato skutečnost rovněž neznamená, že bychom si našich závislostí byli trvale vědomi. Závislosti existují nezávisle na životní úrovni, stupni vývoje společnosti, či její kultuře a podobě. Pocit a prožitek závislosti patří k naší existenci. Jakkoli to platí všeobecně, každý člověk prožívá své osobní variace potřeb i závislostí. Lze tedy zaznamenávat různé druhy závislostí.*“ (Pokorný a kol., 2002).

Pro definici pojmu závislost můžeme využít také definici podle Mezinárodní klasifikace nemocí, tedy, že syndrom závislosti je skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuoživení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) musí dojít během jednoho roku alespoň ke třem z následujících bodů, abychom mohli diagnostikovat závislost:

- a) silná touha nebo pocit nutkání po dané látce;
- b) potíže sebeovládání během užívání látky;
- c) fyziologické příznaky při odvykání, kdy se zmenšuje dávka či se zcela přestává s příjmem látky, aby se předešlo příznakům, které daná látka vyvolává;
- d) přesvědčení o toleranci vytvořené příjmem nižších dávek, následuje potřeba příjmu většího množství látky;
- e) zanedbávání jiných zájmů nebo potěšení z důvodu užívání dané látky, díky níž se zvýší množství času, které potřebuje daný jedinec k získání či příjmu látky, nebo k regeneraci po jejím účinku;
- f) pokračování užívání dané látky i přes to, že jedinec zná následky dané škodlivosti látky, která má dopad na jeho zdraví (WHO, online).

Závislostí bývá označován nepříjemný stav organismu, kdy člověk není schopen obejít se bez určité látky (drogy, alkohol) nebo činnosti (počítače, televize). Může být fyzická, psychická i sociální.

Na závislost má vliv celá řada faktorů, např. rodina, vrstevníci, kamarádi, místo, kde žijeme (vesnice, město). Podle Pokorného a kol. (2002) existují závislosti nezávisle na životní úrovni, stupni vývoje společnosti a její kultuře. Může se ale měnit forma, intenzita, důsledky a objekty. Dle Pokorného neexistuje prakticky nic, na čem by lidé nemohli být závislí.

Pokorný (2002) popisuje závislosti podle následujících kritérií:

- snížená schopnost sebeovládání jedince ve vztahu k vyhledávání kontaktu s objektem závislosti a setrvání v tomto vztahu na úkor vztahů jiných;
- jedincův vztah k předmětu závislosti začne postupně organizovat život jedince;
- vynechání kontaktu s předmětem závislosti může vést ojediněle k fyziologickým projevům provázejícím bažení, typickým pro drogové závislosti;
- neovládavé puzení jedince k předmětu závislosti;
- soustavné myšlení jedince na předmět závislosti;
- neschopnost přerušit vztah s předmětem závislosti;
- střídavé, ale neúspěšné snahy vztah s předmětem závislosti omezovat.

Dělení závislostí

Závislosti můžeme rozdělit z několika hledisek. Křivohlavý (2009) rozlišuje závislosti substanční a procesuální.

Substanční (látková) závislost je takové onemocnění, které vychází ze vztahu mezi jedincem a drogou, jedná se o závislost na přijímaných látkách (na drogách, alkoholu, nikotinu, kávě, aj.), které mění emocionální stav jedince, mění taktéž poznávací činnosti.

Procesuální (nelátkovou) závislostí označujeme závislost na určitém druhu činnosti (na hazardních hrách, na práci, na jídle, aj.).

Jeho další dělení rozděluje závislosti na fyzické a psychické. Fyzická závislost se projevuje po vysazení látky, kdy tělo na tuto skutečnost rychle reaguje, a objevují se abstinenční příznaky fyzického rázu. Psychická závislost se objevuje tehdy, když jedinec pocítuje neodolatelnou touhu po stavu (po pocitech), které daná látka vyvolává. Nemusí se jednat o pocit po užití látky, nýbrž o situaci, která je s bráním látky silně spojena. Zbavit se psychické závislosti je mnohdy složitější než zbavení se závislosti fyzické, protože právě psychická závislost je hlavní a upevňujícím faktorem závislostí.

V poslední řadě rozděluje Křivohlavý závislosti na aktivní a pasivní. Pasivní závislost je například sledování televize, kdy je jedinec neaktivní. K aktivní závislosti se řadí například workoholismus, kdy je jedinec až nadpřirozeně aktivní a pracovitý.

Nestler (2005) uvádí, že při nadměrném užívání návykové látky se mění chemické prostředí v těle jedince a způsobuje stavy, které jsou příjemné, což může vést k opakovanému užívání a u méně odolných jedinců to může vést k závislosti, neboť dochází ke ztrátě kontroly. U nelátkových závislostí se objevují podobné projevy (symptomy) jako u závislostí látkových, proto odborníci tvrdí, že se může i zde jednat o jistou formu závislosti. Při látkových závislostech se tělu dodávají látky, které působí žádoucí účinky (Nestler, 2005).

U nelátkových závislostí se v těle tvoří vlastní látky (adrenalin, endorfiny, aj.), proto není divu, že při odebrání určitého závislostního chování tělu tyto látky chybí a vyvolává tak stavy, jaké prožívají závislí na látkách. Jedinci trpí vnitřním neklidem, úzkostnými stavy, nespavostí. Nejčastější nelátkové závislosti jsou: závislost na práci a závislost na jídle (Röhr, 2015).

Podle Goodmana (2008) existuje vysoké riziko rozvinutí jiných návykových poruch, pokud byla u jedince již diagnostikována nějaká návyková porucha. Nejedná se pouze

o závislosti na škále látek, ale jde o kombinaci látkových a nelátkových závislostí, například souvislosti: drogové závislosti s gamblingem, hypersexuality s patologickým hráčstvím či se zneužíváním drog. Se všemi uvedenými poruchami se pojí i poruchy příjmu potravy.

Novodobé nelátkové závislosti

Nelátkové (behaviorální) závislosti bývají nejčastěji definovány jako „činnosti, kterým člověk věnuje mnoho času na úkor normálního sociálního fungování a které mohou mít negativní vliv na jeho duševní či zdravotní stav“. Je to zkrátka podobné jako u jakékoli patologické závislosti – dotyčná látka nebo činnost se dostane do popředí, člověk zanedbává práci či školu, rodinné i ostatní sociální vztahy a nepřiměřeně mnoho času se oddává „své závislosti“ (Fischer, 2009).

V případech nelátkových závislostí se přitom objevují stejné nebo podobné symptomy návykového chování jako u závislostí látkových.

Pro účely této diplomové práce budou charakterizovány ty nelátkové závislosti, se kterými se dle pedagogických pracovníků nejčastěji setkávají u adolescentů, a to je netolismus a nomofobie.

Netolismus – závislost na internetu

Netolismus je relativně nový pojem v oblasti informačních technologií. Publikace uvádějí buď netolismus či netholismus, obě tato slova nesou stejný význam. V této diplomové práci bude použito slovo netolismus.

Netolismus je podle Kopeckého (2011) označení pro formu psychické závislosti, je to závislostní chování na mediálních prostředcích, především na internetu a počítačových hrách (online hrách odehrávajících se ve virtuálním světě, kde se vyskytuje více hráčů).

S ohledem na to, v jaké míře a jak rychle se internet rozšířil a jak se stává čím dál více dostupný pro více uživatelů, můžeme předpokládat, že bude v čím dál více případech docházet k rozšíření závislostního chování na internetu.

V současné době se projevy netolismu objevují především u adolescentů. Dříve se netolismus projevoval u lidí okolo 20. až 30. roku života, nyní je hranice mnohem nižší. Netolismus v dnešní době můžeme rozlišit na dva druhy, kdy jeden označuje závislostní chování chlapců a druhý závislostní chování dívek. Chlapci jsou závislí především na online hrách typu World of Warcraft, aj. Dívek se týká závislost především na sociálních sítích, nejčastěji na Facebooku či Instagramu.

Závislost na počítačích byla poprvé popsána newyorským psychiatrem Ivanem Goldbergem již v roce 1995, kdy ve své zprávě popisoval, že lidé opouštějí reálný svět, kam

řadí rodiny či přátele, a svůj volný čas tráví jedinci raději surfváním na internetu či hraním online her.

Zásadní příčinou závislosti (na počítači, internetu) není samotné zařízení, ale ztráta kontroly nad používáním média (Tomczyk in Kopecký, 2011).

Projevy netolismu

Mezi typické příznaky netolismu patří fyzické a zdravotní problémy. Jedinci postižení tímto závislostním chováním velmi často trpí fyzickými problémy, kterými jsou např.:

- bolesti zad;
- bolesti krční páteře;
- pálení a slzení očí;
- bolesti hlavy;
- bolesti zápěstí;
- pocity chladných prstů;
- křeče v prstech nebo zápěstí;
- necitlivost v prstech a dlaních;
- mravenčení v nohou a sedacích svalech (Pokorný a kol., 2002).

Už i pediatři upozorňují na to, že čím dál více adolescentů má špatné držení těla, poruchy jemné a hrubé motoriky, narušenou životosprávu a poruchou stravovacích návyků. Tyto skutečnosti dávají možnosti vzniku nadváhy a onemocnění krevního oběhu (Kopecký, 2013).

Další závislost, která je v dnešní době velice rozšířená, a to nejen u dětí, ale také u dospělých je nomofobie.

Nomofobie – závislost na mobilních telefonech

Nomofobie neboli No mobile phone phobia, taktéž označováno jako nomophobia, ale pro tuto diplomovou práci jednoduše nomofobie – závislost na mobilních telefonech. Jako jeden ze základních znaků závislostního chování ve vztahu k mobilnímu telefonu se označuje strach z toho, že mobilní telefon z nějakého důvodu nemůžeme používat. K označení lidí pociťujících některé ze syndromů nomofobie, slouží pojem nomofob a nomofobní (Yildirim, 2015).

Závislost na mobilu by se dala podle www.digitalnidetox.cz přirovnat k závislosti na nikotinu nebo alkoholu. Podle slovníku se jedná o chorobný strach ze ztráty mobilního telefonu, z nedostupnosti či poruchy mobilního signálu. Obecně je závislým označen ten, kdo vezme telefon do ruky více než 60x za den. Podle průzkumů jsou na mobilu v častějších případech závislejší muži než ženy. Velmi silně závislí jedinci v mnoha případech nevyhledávají dokonce ani kontakt se skutečnými lidmi. Tito lidé si ani neuvědomují, že závislí jsou – neustálou manipulaci s telefonem omlouvají tím, že vyřizují pracovní záležitosti, nebo že musí být kontaktu s rodinou a přáteli.

King a kolektiv (2010) označuje nomofobii jako produkt interakce mezi lidmi, informacemi a novými (komunikačními) technologiemi, jež postihuje především velkou část populace mladých lidí.

Kapitolu závislostí bychom mohli samozřejmě více rozvinout, vymezit jaké jsou příznaky závislosti, jaká je léčba, ale není to předmětem a hlavním tématem této diplomové práce, proto byla uvedena jen nejnútější stručná charakteristika dané problematiky.

V následující části práce, bude vymezen cíl diplomové práce, a také budou formulovány předpoklady pro výzkum, které nakonec pomocí výsledků dotazníkového šetření potvrdíme nebo vyvrátíme.

PRAKTICKÁ ČÁST

CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE PŘEDPOKLADŮ

V teoretické části jsme provedli analýzu problematiky volnočasových aktivit a sociálně patologických jevů. Teoretická část vytváří východiska pro řešení problému zaměřeného na volnočasové aktivity adolescentů ve vztahu k sociálně patologickým jevům. V úvodu této kapitoly budou uvedeny cíle výzkumu a výzkumný problém, výzkumné otázky a předpoklady, bude popsána realizace výzkumu a charakterizován výzkumný vzorek. V další části diplomové práce budou interpretovány výsledky výzkumného šetření, zodpovězení výzkumných otázek a vyhodnocení předpokladů. V závěru bude provedena diskuze a shrnutí výzkumných šetření.

Tento výzkum se zaměřuje na problematiku volnočasových aktivit žáků středních škol ve vztahu k sociálně patologickým jevům.

Cílem diplomové práce je zmapovat prostřednictvím dotazníkového šetření jakými aktivitami vyplňují adolescenti svůj volný čas, jaký vliv mají faktory, které jej mohou ovlivňovat, a jaký vliv má trávení volného času na vznik sociálně patologických jevů.

Formulace předpokladů

Pro výzkum jsme stanovili následujících 15 předpokladů. Na základě výsledků výzkumného šetření pak rozhodneme, zda konkrétní předpoklad potvrdíme, nebo vyvrátíme. Předpoklady jsme formulovali na základě poznatků získaných studiem odborné literatury a sekundárních zdrojů.

Předpoklady k výzkumu

1. **Žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, budou nejčastěji trávit čas na internetu, venku s kamarády, anebo navštěvováním nákupních center.**
2. **Žáci, kteří bydlí v úplné rodině, budou častěji trávit čas učením, zájmovými kroužky či sportovními aktivitami.**
3. **Žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, budou o víkendech nejčastěji trávit čas neorganizovanou činností a orientací na spotřebu. : „Neorganizovaná činnost“ (internet, venku s kamarády, návštěvy kamarádů, sport mimo kroužky, sledování televize). Tato oblast zahrnuje aktivity, které patří ve sledované populaci mezi nejrozšířenější. „Orientace na spotřebu“ (návštěva fastfoodů, nakupování, návštěva kina, proti stojí sledování televize a sport mimo kroužky). Jde o způsob trávení volného času, který je rozšířen spíše okrajově.**
4. **Žáci, kteří bydlí v úplné rodině, budou o víkendech nejčastěji trávit čas intelektuálními činnostmi. : „Intelektuální činnost“ (četba knížek, četba časopisů,**

návštěvy knihovny, učení a jiné než sportovní zájmové kroužky). Do této oblasti spadají aktivity, jejichž rozložení v populaci je odlišné. Zatímco učení patří mezi nejrozšířenější, četba knížek a podobně také časopisů mezi středně frekventované, návštěva zájmových kroužků a zejména knihovny je spíše okrajovou záležitostí.

5. Více než polovina dotázaných bude „žít“ ve virtuálním světě více než 3,5 hodin denně (internet, TV, PC hry...)
6. Nejčastěji žáky ovlivňují při výběru volnočasových aktivit vrstevníci a spolužáci.
7. Žáci, kteří bydlí ve městě, budou navštěvovat častěji zájmové kroužky.
8. Žáci, kteří bydlí na vesnici uvedou, že nabídka volnočasových aktivit není dostačující.
9. Žáci z úplné rodiny uvedou, že nejčastěji tráví čas se sourozenci a rodinou.
10. Žáci z neúplné rodiny uvedou, že nejčastěji tráví čas s kamarády ze školy.
11. Více než polovina respondentů uvede, že již byli někdy za školou.
12. Žáci budou mít zkušenost s patologickými jevy nejčastěji z nudy.
13. Více než polovina respondentů bude každý den užívat cigarety.
14. Žáci, kteří konzumují alkohol, budou uvádět, že jej konzumují nejčastěji mezi vrstevníky.
15. Více než polovina respondentů uvede, že již zkoušela marihuanu.

Metoda sběru a zpracování dat

Pro sběr dat bylo použito metody písemného dotazování – dotazník. K výše uvedeným předpokladům a cílům diplomové práce je dotazník nejvhodnější formou získávání dat z několika důvodů:

- anonymní technika;
- rychlost;
- oslovení velkého počtu studentů krátkém čase;
- jednoduché vyplnění;
- srozumitelnost pro studenty;
- nejběžnější technika pro sběr dat;
- možnost rozmyslet si a ujasnit si odpověď;
- efektivní a jednoduché zpracování a vyhodnocení získaných dat.

Ke sběru dat umožňujícímu získání potřebných poznatků byla použita písemná forma pomocí anonymního dotazníku. Zvolen byl kvantitativní průzkum, ve kterém jde především o objektivnost a s jehož pomocí lze poměrně rychle ve větším množství zjišťovat informace.

Ke zpracování dat, byl použit tabulkový procesor Microsoft Office Excel 2013 a textový editor Microsoft Office Word 2013.

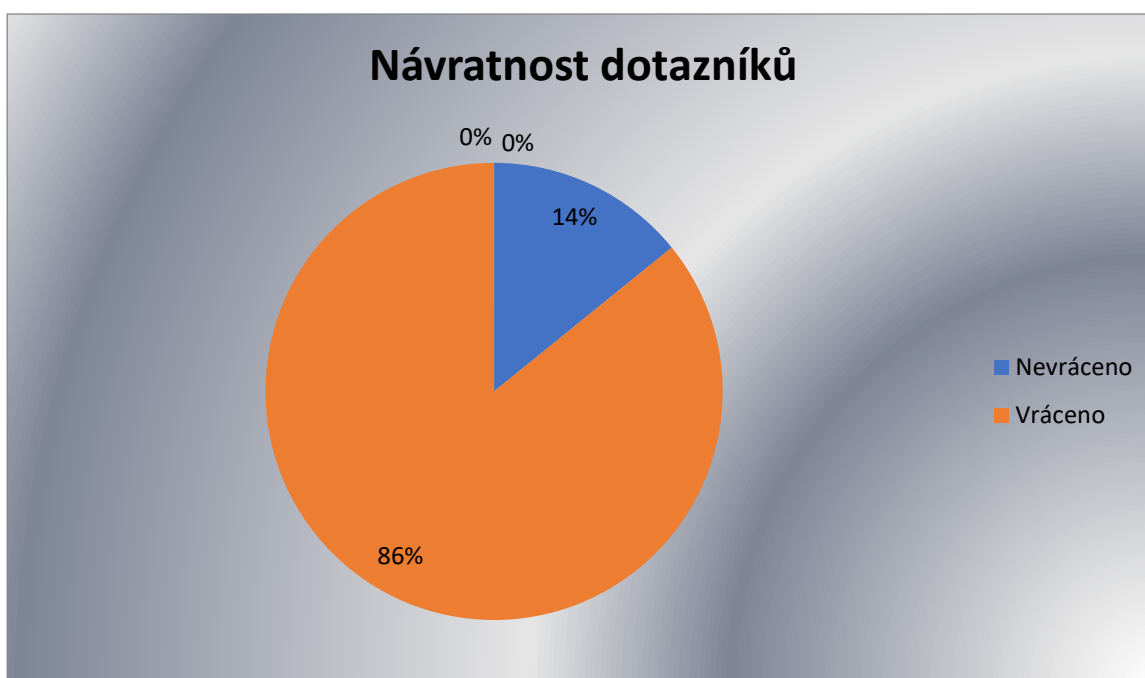
Dotazník, který je uveden také v příloze č. 1, se skládal celkem z 22 otázek, ze kterých byla 1 formou doplňování do tabulky a u 3 otázek byla možnost doplnit upřesňující otevřenou odpověď. Otázky byly tedy formulovány tak, aby respondenti vybrali vždy jen jednu správnou odpověď. Výhodou dotazníkového šetření je možnost získání většího množství informací za krátkou dobu, nevýhodou může být malá návratnost dotazníků.

POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU

Výsledky empirické části této práce budou získávány z vyplněných dotazníků, což je nejrozšířenější způsob získávání informací. Po sestavení dotazníků byly osobně doručeny na Střední školu Brno, Charbulova, příspěvková organizace v lednu 2019.

Pro výzkumné šetření byli zvoleni záměrně žáci studující obory zakončené výučním listem – číšník a kuchař. Do každého oboru napříč všemi ročníky bylo rozdáno 20 dotazníků, takže celkem bylo rozdáno 120 ks dotazníků. Věk respondentů se tedy pohybuje mezi 15-19 lety.

Dotazníků bylo rozdáno 120, vráceno bylo 103. Jak je patrné z grafu č. 1, návratnost dotazníku byla 86 %. Nevrácení dotazníků mohla být způsobena neochotou žáků.

Graf č. 1: Návratnost dotazníků

Zhodnocení aktuálního stavu řešení problematiky

V této kapitole se pokusíme konzultovat výsledky již vyhodnocených výzkumů na téma této diplomové práce, Volnočasové aktivity žáků středních škol ve vztahu k sociálně patologickým jevům. Touto tematikou se zabývá řada akademických prací, z nichž jsme si vybrali čtyři.

Alena Bjørke z Univerzity Palackého v Olomouci, fakulty pedagogické, si ve své diplomové práci „Volný čas dětí ve vztahu k sociálně patologickým jevům“ z roku 2011 klade za cíl „zmapovat způsob trávení volného času a četnost výskytu sociálně patologických jevů u žáků 8. a 9. tříd základní školy“. Jako výzkumnou metodu použila nestandardizovaný dotazník. „Dotazníková metoda byla doplněna projektivními technikami, aby byl dotazník pro žáky zajímavější“. Dotazníky byly rozdány do 2 základních škol, a to do ZŠ Stráž nad Nisou a do ZŠ Lesní. Dotazník obdrželo 116 respondentů, návratnost byla 111 dotazníků. Žáci ve věku 14-15 let činí 81 % respondentů. Pro účely této diplomové práce jsme vybrali následující výsledky výzkumu. Nejvíce svého volného času tráví žáci na počítači nebo u televize. U otázky č. 9 S kterými, ze sociálně patologických jevů ses ty sám/sama již ve svém životě setkal(a)? byla nejčastější odpovědí „Lhaní“, na druhém místě „Pití alkoholu“ a na třetím „Kouření cigaret“. Při mapování zkušeností s návykovými látkami za poslední rok bylo zjištěno, že s tvrdými drogami nepřišel do styku nikdo, maximálně „1 – 5x za rok“ přišlo několik žáků do styku s marihuanou a docela často kouří cigarety a pijí alkohol. Na otázku č. 15 Pokud bys měl(a) problém se šikanou či kyberšikanou, u koho bys hledal(a) pomoc? odpověděla převážná většina, že u rodičů a u kamarádů. (Bjørke, 2011)

Pavlna Gruberová z Univerzity Palackého v Olomouci, fakulty pedagogické, si ve své bakalářské práci „Vliv sociálních sítí na volnočasové aktivity dětí a mládeže“ z roku 2013 klade za cíl zjistit, jak děti a mládež tráví svůj volný čas a kolik času tráví na sociálních sítích. Jako výzkumnou metodu použila dotazník, se kterým navštívila 2 školy ve Znojmě. Dotazník obdrželo 100 respondentů, z nichž 50 bylo ve věkové skupině 16–18 let, která je důležitá pro tuto diplomovou práci. Návratnost dotazníku byla 88 %, ale z naší věkové skupiny 100 %. Pro účely této diplomové práce jsme vybrali následující výsledky výzkumu. Otázka č. 1 Využíváte některou ze sociálních sítí? Všichni respondenti využívají nějakou sociální síť. Z otázky č. 2 Jaké navštěvujete sociální sítě? vyplývá, že nejčastěji navštěvovanou sociální sítí je Facebook. Navštěvuje ji 87,30 % respondentů.

Velmi zarážející je výsledek u otázky č. 5 Máte ve svém profilu připojeni přátelé, které znáte pouze ze sociální sítě a osobně jste se nikdy nesetkali?, kdy 62% respondentů odpovědělo, že má mezi přáteli někoho, koho vůbec nezná osobně. Otázkou č. 6 zjišťuje Jaké aktivity nejčastěji provozujete na sociální síti?. Nejčastější aktivitou na sociální síti je chatování a překvapivě jen mízní procento respondentů píše statusy o své aktivitě. U otázky č. 10 Jak nejčastěji trávíte volný čas? 74,50 % uvedlo odpověď „pobyt s přáteli“ a nejméně častou odpovědí byla četba. Sportem tráví svůj volný čas jen 28,50 % respondentů. (Gruberová, 2013)

Věra Zimová z Masarykovy univerzity v Brně, fakulty pedagogické, si ve své bakalářské práci „Volnočasové aktivity žáků středních škol“ z roku 2016 klade za cíl zjistit „jak tráví volný čas studenti a žáci na středních školách, využití aktivit ve volném čase a podpora jejich rodiny“. Jako výzkumnou metodu použila dotazník, který byl zavěšen online na internetové stránky a oslovila žáky středních škol z Třebíčska. Vyplněný dotazník jí vrátilo 570 respondentů, ve věku 15–19 let. Pro účely této diplomové práce jsme vybrali následující výsledky výzkumu. Otázka č. 1 Jaký typ školy navštěvujete? Největší počet respondentů tvořili žáci středních škol s maturitou, celkem 480, což činí 84,20 % všech respondentů. Otázka č. 2 Kolik volného času průměrně denně máte? Středoškoláci uvádí, že mají více jak 2 hodiny volného času denně. Těchto odpovědí byla nadpoloviční většina. Otázka č. 3 Jak nejčastěji trávíte svůj volný čas? Aktivní činností organizovanou, pasivně? Velmi překvapivé bylo zjištění, že 96,80 % respondentů tráví svůj volný čas aktivně, a ne doma u počítače. Zde jistě záleží na nabídce volnočasových aktivit v dané lokalitě. Otázka č. 6 Z které skupiny lidí máte nejlepší kamarády? Nejvíce kamarádů mají ze skupin, ve kterých tráví svůj volný čas, a to 71,70 %. Zatímco kamarády ze školy jen 23,30 %. Otázka č. 8 Pokud provozujete kolektivní sport, jaký typ středního vzdělávání převažuje ve Vašem sportovním kolektivu? V kolektivních (týmových) sportech jsou z velké většiny zastoupeni studenti středních škol s maturitou. Procentuálně se odpovědi u této otázky naprosto shodují s výsledky u otázky č. 1. Otázka č. 10 Omezují Vás Vaše volnočasové aktivity ve studijních povinnostech? Nejčastější odpovědí bylo, že „Ne, vždy je třeba si čas správně naplánovat“. Takto odpovědělo 342 respondentů, což je 60%. Tento výsledek bychom mohli přičítat tomu, že studenti středních škol s maturitou mají z těch tří skupin nejlepší organizační schopnosti. Otázka č. 12 Jakou úlohu ve Vašem životě hraje správné rozložení a rozplánování volného času a studijních povinností? Pro nadpoloviční většinu, 58,30 %, je důležité správné rozložení a rozplánování volného času a studijních povinností. Otázka č. 13 Co ovlivňuje způsob, jakým trávíte volný čas? Největší vliv na způsob trávení volného času mají u středoškoláků „kamarádi“, a to 45 %. „Finanční dostupnost“ hraje

významnou roli u 21,80 % respondentů. Otázka č. 14 Kde bydlíte? 53,50 % respondentů bydlí ve městě. Toto je vlastně i odpověď na výsledky u otázky č. 3. Díky dostupnosti a velké nabídce tráví tolik respondentů svůj volný čas aktivně. Otázka č. 18 Jsi spokojený s nabídkou volnočasových aktivit v regionu, uspokojuje Vaše potřeby? 86,70 % respondentů je spokojeno s nabídkou volnočasových aktivit v regionu, ale z toho 45 % respondentů by ocenilo, kdyby byla nabídka lepší. Sama autorka v kapitole Shrnutí výzkumu uvádí, že „Z dotazníkového šetření vyplynulo, že žáci navštěvující střední školy ukončené maturitní zkouškou jsou ve volném čase činnější a tráví denně aktivitami dvě a více hodin aktivně“. (Zimová, 2016)

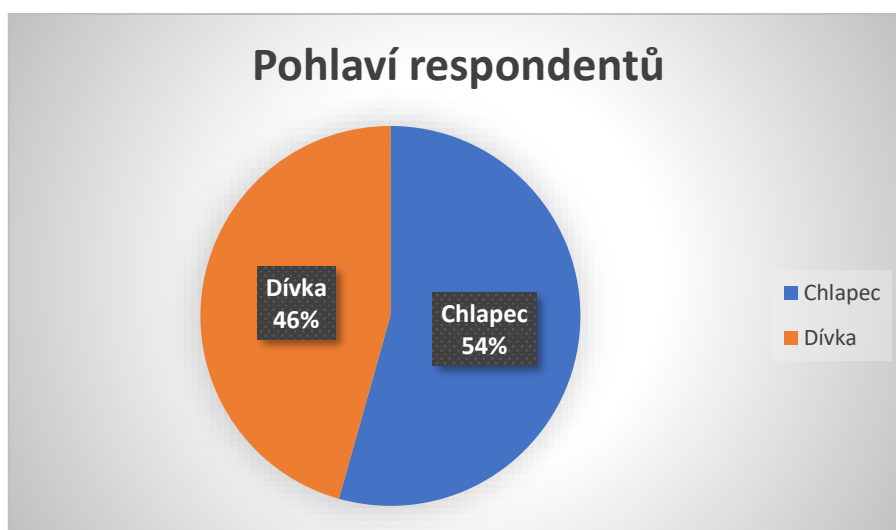
Jana Hrnčířiková z Masarykovy univerzity v Brně, fakulty pedagogické, si ve své diplomové práci „Význam volnočasových aktivit jako prevence výskytu negativních jevů“ z roku 2017 klade základní průzkumnou otázku „Má středoškolská mládež sklony k negativním jevům, pokud se ve svém osobním volnu věnuje aktivní zájmové činnosti?“. Jako výzkumnou metodu zvolila dotazník a interview. Dotazník dala do dvou škol v Hustopečích, a to na gymnázium a SOŠ a SOU. Dotazníků bylo rozdáno 210 a vrátilo se jich 194. Respondenti byli ve věku 15–20 let. Výzkumné šetření bylo následně doplněno o individuální polostrukturované interview. Na otázku č. 2 Co pro Tebe představuje pojem volný čas? odpovědělo 136 respondentů, že je to „Čas věnovaný sám sobě, svým zájmům“. Svůj volný čas tráví téměř polovina se svými kamarády a necelých 30 % se svou přítelkyní/přítelem. Na otázku č. 4 Jakou činnost ve svém volném čase máš nejraději? bylo nejfrekventovanější odpovědí (70,60%) „Setkávání s přáteli“, na druhém místě byla odpověď „Počítač“ a třetí příčku s 53,60 % obsadily „Sportovní aktivity“. Otázka č. 13 Kolik hodin denně v průměru se věnuješ přípravě do školy? Odpověď „½ hodiny“ a „1 až 2 hodiny“ zvolil stejný počet respondentů, a to 69, odpověď „Nepřipravuji se do školy“ zvolilo překvapivých 43 respondentů. Na „chytrém“ telefonu, počítači a tabletu tráví mladá generace „2 až 4 hodiny denně“. Na otázku č. 18 Zajímají se rodiče o tvůj volný čas? odpovědělo 119 respondentů, že „Ano“. Na otázku č. 19 Jaké máš osobní zkušenosti se záškoláctvím? odpovědělo 42,80 % „Ano, byl/byla jsem za školou několikrát“ a 43,30 % „Nemám žádné osobní zkušenosti“. Na otázku č. 20 Kradl jsi někdy odpovědělo jen 143 respondentů, že nikdy. Otázka č. 21 se ptá na vztah k alkoholu. Respondenti odpověděli, že většina užívá alkohol jen příležitostně, čtvrtina nepije alkohol vůbec a 11,80 % jsou pravidelnými konzumenty alkoholických nápojů. Otázka č. 22 se ptá na vztah k tabákovým výrobkům. Překvapivě nadpoloviční většina nekouří, 14 % kouří příležitostně a 26 % pravidelně. (Hrnčířiková, 2017)

VÝSLEDKY A DISKUZE

Tato část diplomové práce je zaměřena na vyhodnocení nasbíraných dat pomocí dotazníku uvedeného v příloze 1. Na základě stanovených cílů, materiálu a metodologického postupu, jsme došli k následujícím zjištěním.

Jak již bylo uvedeno v 5. kapitole této diplomové práce v grafu č. 1, návratnost dotazníků byla 86 %, což znamená, že našeho výzkumu se zúčastnilo 103 respondentů.

Z grafu č. 2 můžeme vyčíst, že pohlaví respondentů bylo vyvážené. Výzkumu se zúčastnilo 56 chlapců (54 %) a 47 dívek (46 %)

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

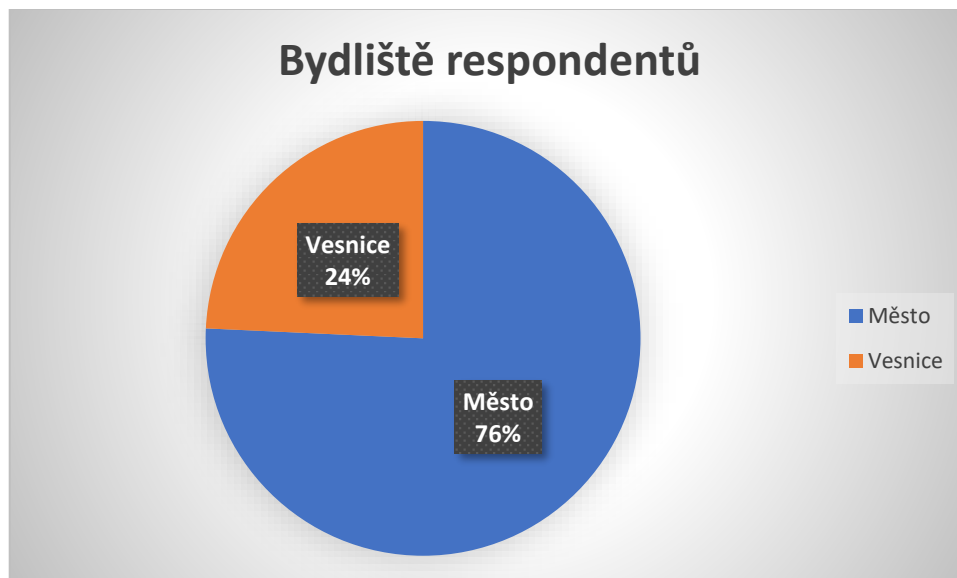
V grafu č. 3 je zobrazena věková struktura vzorku. Všichni respondenti spadají do našeho období – adolescence, kterou jsme podle dostupné literatury vymezili mezi 15-20 lety. Průměrný věk našeho vzorku je 16,5 let.

Graf č. 3: Věk respondentů

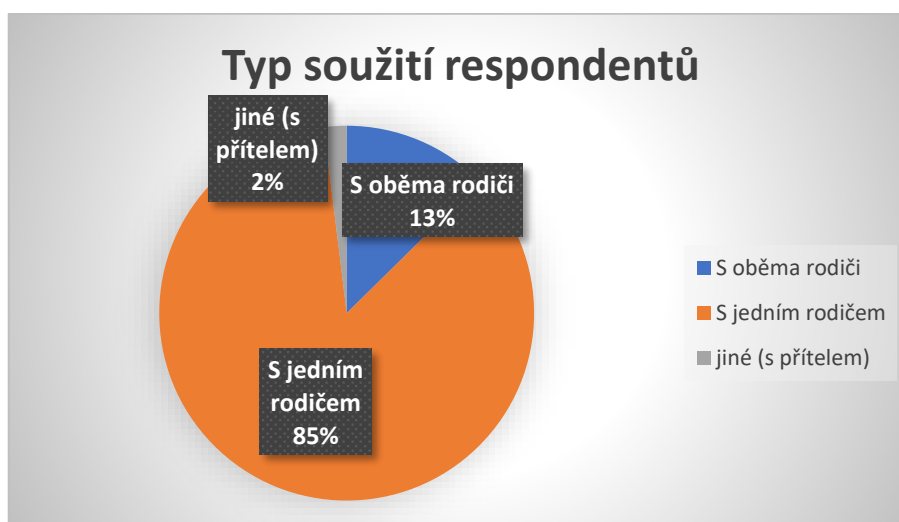

V grafu č. 4 je zobrazena struktura respondentů výzkumného šetření podle místa bydliště, kde měli respondenti uvést, zda žijí ve městě, nebo na vesnici. Jelikož byly dotazníky rozdány v druhém největším městě České republiky – Brně, nepřekvapily nás výsledky, ze kterých je patrné, že 76 % respondentů žije ve městě.

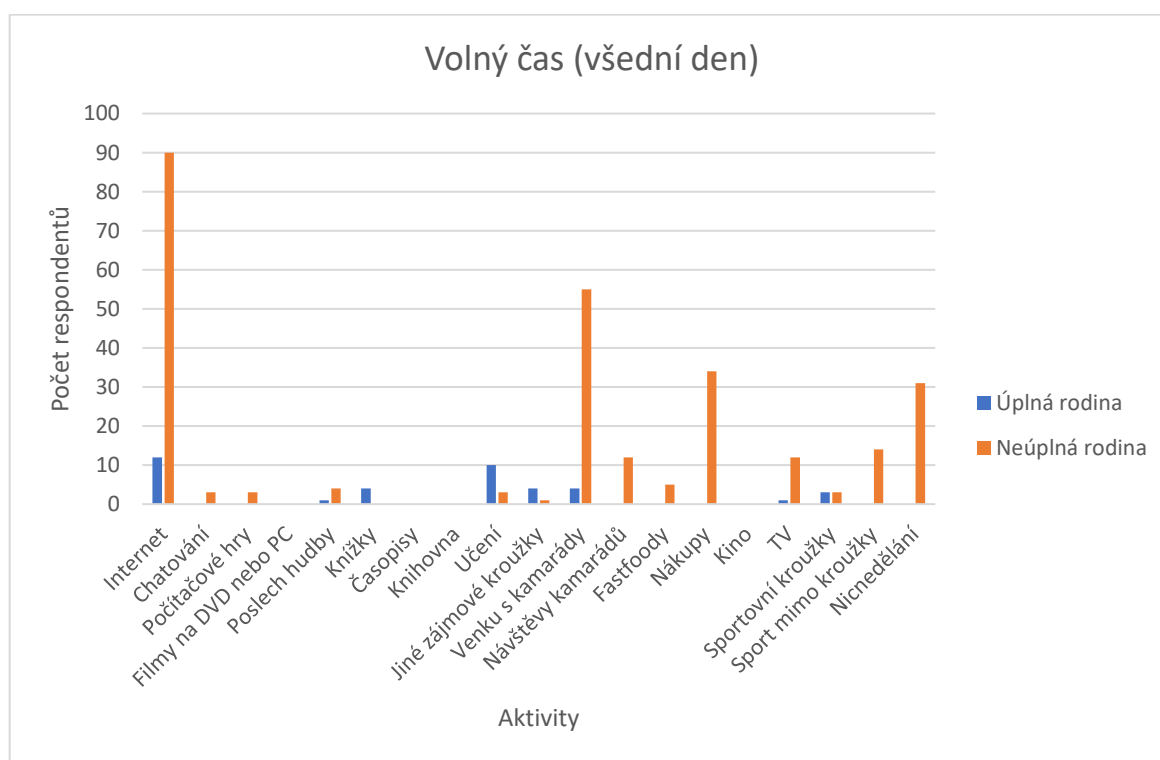
Graf č. 4: Bydliště respondentů

V grafu č. 5 je zobrazena struktura rodinného soužití respondentů. Jak v grafu vidíme, 85 % respondentů žije pouze s jedním rodičem, a jen 13 % respondentů uvedlo, že žije v úplné rodině. 2 % respondentů uvedlo, že již s rodiči nežije. Jednalo se o respondenty, kteří již dovršili 18 let.

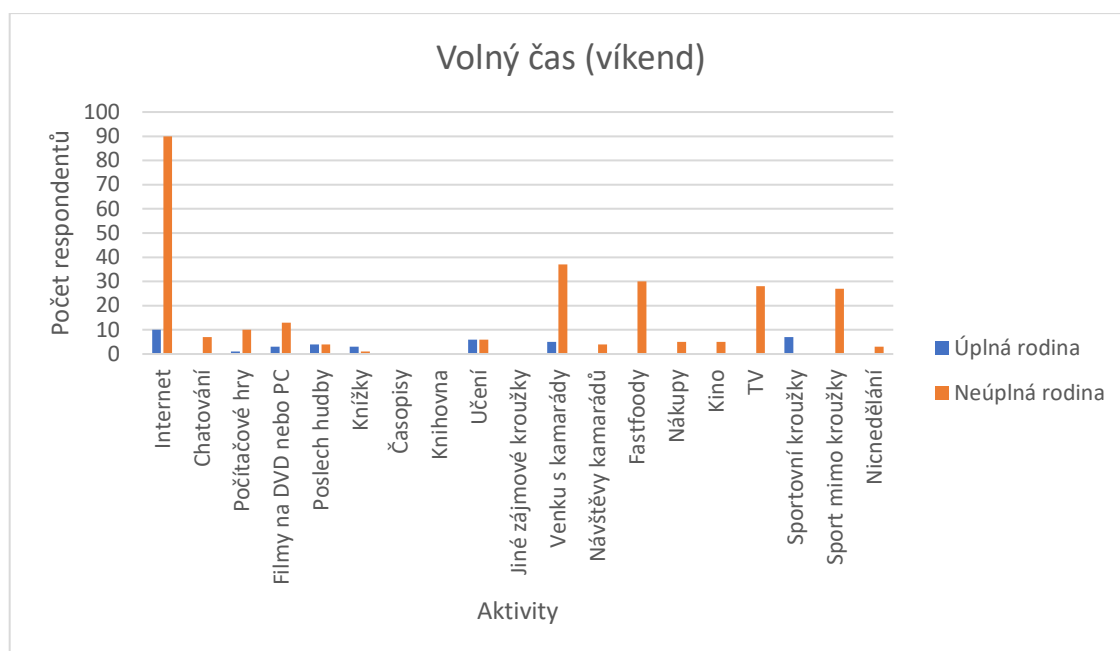
Graf č. 5: Typ soužití respondentů

Následující otázka v dotazníku se zabývala trávením volného času ve všední dny. Odpovědi byly vyhodnocovány s ohledem na to, z jaké rodiny pocházejí – jestli z úplné, nebo neúplné. Důvodem tohoto vyhodnocení bylo, že tyto výsledky budeme později používat k vyvrácení či potvrzení hypotézy. Z grafu č. 6 jsou viditelné rozdílné preference způsobu trávení volného času respondentů z úplných a neúplných rodin. Žáky, kteří uvedli, že nežijí s rodiči, jsme započítali do skupiny neúplné rodiny. Přes všední dny tráví žáci z neúplných rodin čas nejčastěji na internetu, což byla také nejčastější odpověď u respondentů z úplných rodin. Druhou nejčastější činností žáků z neúplných rodin je trávení času s kamarády, kdežto respondenti z úplných rodin čas tráví nejčastěji učením. Třetí nejoblíbenější aktivita pro vyplnění volného času u respondentů z neúplných rodin je nakupování, kdežto u žáků z úplných rodin na třetím místě skončilo shodně čtení knížek, a jiné zájmové kroužky. Mohli bychom říct, že žáci z úplných rodin tráví volný čas smysluplnějšími aktivitami.

Graf č. 6: Trávení volného času ve všední den

Na trávení volného času adolescentů má určitě význam také denní doba, roční období, část školního roku a podobně. Proto jsme v našem výzkumu zjišťovali, jak tráví respondenti volný čas během víkendu. V nabídce ale zůstaly stejné možnosti volnočasových aktivit. Výsledek, který nás překvapil je, že také o víkendu u obou skupin respondentů – z úplné / neúplné rodiny, tráví obě skupiny nejčastěji volný čas na internetu, jak můžeme vidět z grafu č. 7.

Graf č. 7: Trávení volného času o víkendu

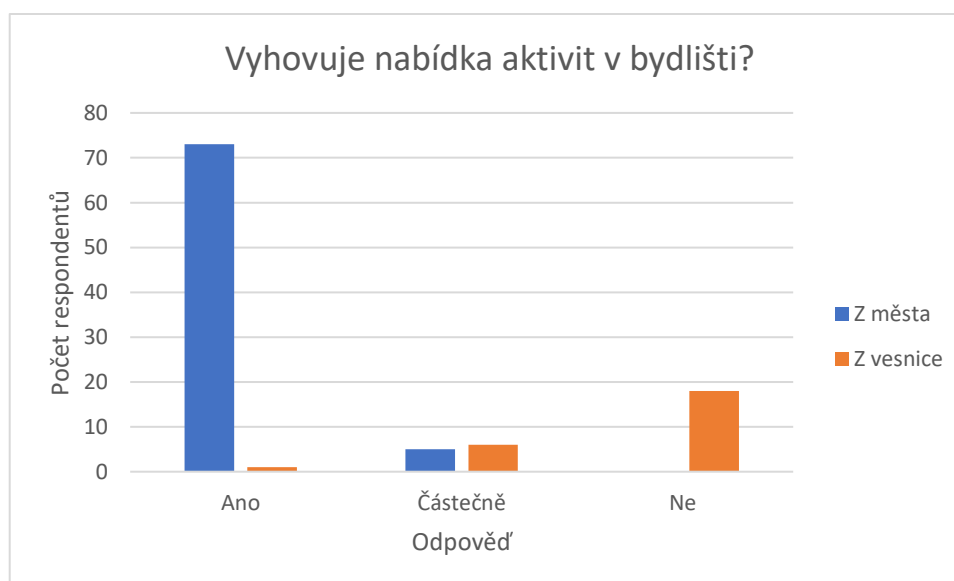
Dle našeho názoru, je z grafu č.7 vidět, jak také složení domácnosti, ve které adolescenti vyrůstají, může ovlivnit výběr volnočasových aktivit. Samozřejmě, že na to, jak adolescenti tráví volný čas má dle starších výzkumů také velký význam to, jaké vzdělání rodiče mají a také to, jak sami rodiče volný čas tráví, a zda se snaží do svých volnočasových aktivit zapojit své děti. Nemůže nás překvapit tedy otázka, která v dotazníku (viz. Příloha 1) následovala, a která měla za úkol zjistit, kdo nejvíce ovlivňuje respondenty při výběru časových aktivit.

Graf č. 8: Vliv jedinců při výběru volnočasových aktivit

Jak z grafu č. 8 můžeme vidět, na 59 % respondentů doopravdy mají největší vliv rodiče. 34 % respondentů uvedlo, že nejčastěji je ovlivňují vrstevníci, a pouze 7 % respondentů se při výběru trávení volného času nenechá ovlivňovat nikým.

V další části dotazníku nás již zajímala konkrétní nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště. Graf č. 9 znázorňuje odpovědi respondentů, kde jsme pro účely následujícího vyhodnocení předpokladů rozdělili jejich odpovědi v závislosti na místě bydliště. 73 respondentů uvedlo, že je spokojeno s nabídkou volnočasových aktivit ve městě, a pouze 5 respondentů uvedlo, že spokojeno není. Předpokládáme, že respondenti, kteří uvedli jako odpověď NE, nebydlí v Brně, ale jiném, třeba menším městě, jelikož dle našeho názoru, je v Brně velké množství možností, jak volný čas využít. Naopak nás nijak nepřekvapily odpovědi respondentů, žijících na vesnici, kteří uváděli, že s nabídkou volnočasových aktivit spokojeni nejsou.

Graf č. 9: Nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště

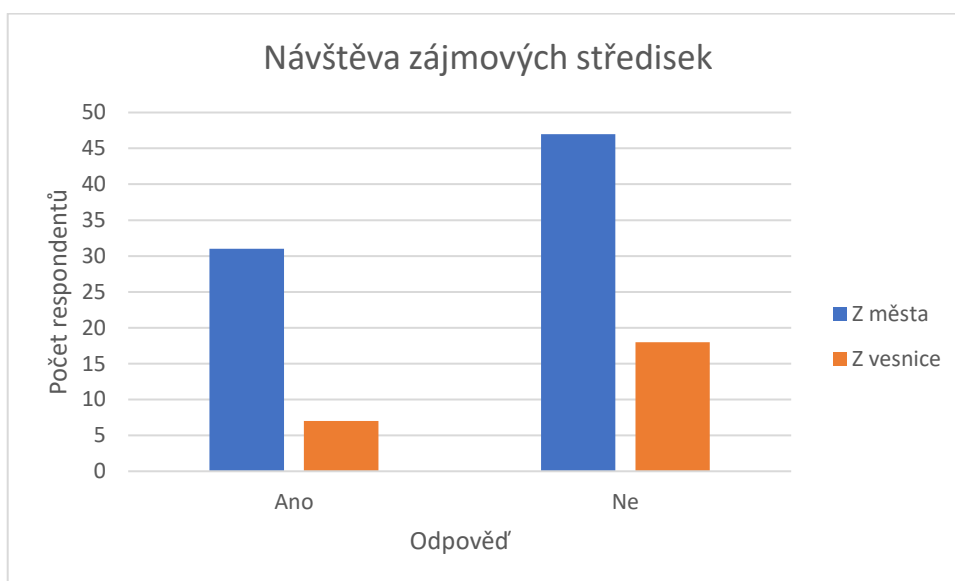
Dostatečná nabídka volnočasových aktivit – město			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
ano	73	0,94	73
ne	5	0,06	78
částečně	0	0,00	78
	78	1,00	

Tabulka č. 1: Nabídka volnočasových aktivit město – četnosti

Dostatečná nabídka volnočasových aktivit - vesnice			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
ano	1	0,04	1
ne	18	0,72	19
částečně	6	0,24	25
	25	1,00	

Tabulka č. 2: Nabídka volnočasových aktivit vesnice – četnosti

V souvislosti s předchozí otázkou, jsme se respondentů ptali, zda ve svém volném čase navštěvují nějaké zájmové středisko (např. sportovní klub, výtvarný kroužek atp.). Jak můžeme vidět z grafu č. 10 a z tabulek četností, které jsou uvedeny pod ním, 60 % respondentů žijících ve městě, nenavštěvuje žádné zájmové středisko. Tak vysoké procento je docela smutné, když organizované zájmové činnosti mají „na dosah ruky“ a tuto šanci nevyužívají. Vzhledem k absenci zájmových středisek na vesnici nás vysoké procento negativních odpovědí (72 % respondentů žijících na vesnici) nepřekvapilo.

Graf č. 10: Návštěva zájmových středisek

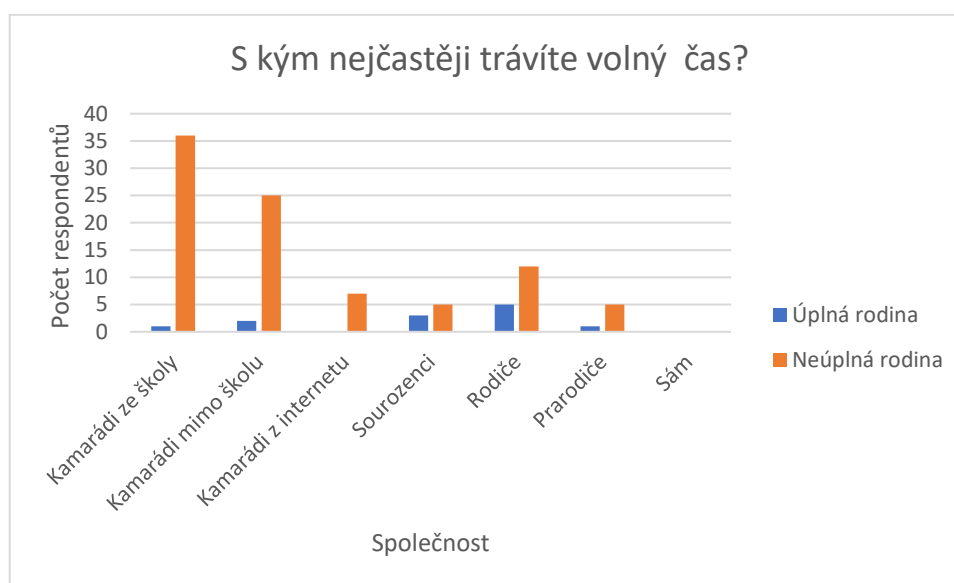
Návštěva zájmových středisek - městské děti			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
ano	31	0,40	31
ne	47	0,60	78
	78	1,00	

Tabulka č. 3: Návštěva zájmových středisek – město

Návštěva zájmových středisek - vesnické děti			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
ano	7	0,28	7
ne	18	0,72	25
	25	1,00	

Tabulka č. 4: Návštěva zájmových středisek – vesnice

V 10. otázce našeho dotazníku jsme se respondentů ptali, s kým nejčastěji tráví volný čas, jelikož také tohle je jeden z faktorů, který může jak pozitivně, tak negativně ovlivnit chování adolescentů. Výsledky jsou prezentovány v grafu č. 11 – S kým nejčastěji trávíte volný čas? Odpovědi respondentů byly opět rozděleny podle toho, z jakého rodinného prostředí pocházejí. Jak z grafu vidíme, žáci, kteří pocházejí z neúplné rodiny tráví volný čas nejčastěji s kamarády ze školy, s kamarády mimo školu a také s rodiči. Respondenti, kteří pocházejí z úplné rodiny, čas nejčastěji tráví naopak s rodiči, na druhém místě skončili sourozenci a třetí nejčastější společností jsou kamarádi mimo školu.

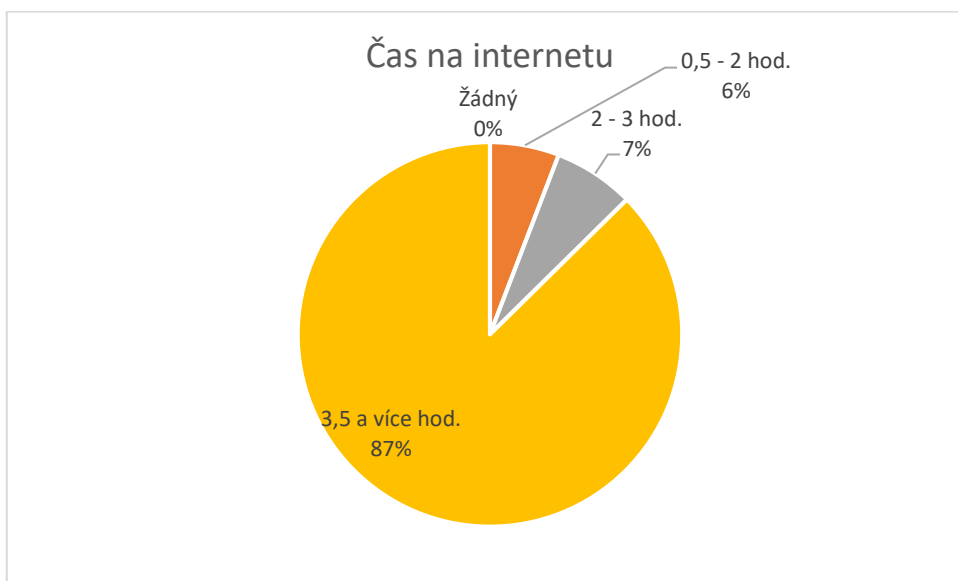
Graf č. 11: Společnost při trávení volného času

Jelikož spousta respondentů uvedla, že čas tráví s kamarády, v otázce č. 11 v našem dotazníku v příloze č. 1 jsme je vyzvali, k doplnění informace, co s kamarády dělají. Odpovědi nebylo moc, ale mezi nejčastější aktivity, které respondenti uváděli patřilo: „*flákání se, nicnedělání, shopování, poflakování se, kecání v parku a zevling*“. Dá se říci, že volný čas tedy nevyužívají nijak smysluplně a proto u nich můžeme čekat nežádoucí chování.

Jak jsme se dozvěděli již v grafech č. 6 a 7 - nejčastěji tráví respondenti volný čas na internetu. Následující otázky se zabývaly časem, který dospívající u internetu, PC, TV, DVD a herních konzol tráví denně.

V grafu č. 12 je uvedena struktura odpovědí na otázku z dotazníku (viz. Příloha č.1) Kolik hodin denně obvykle používáš počítač nebo mobil pro chatování a brouzdání po internetu? 87 % respondentů uvedlo, že na internetu tráví více než 3,5 hodin. 7 % respondentů potom uvedlo, že na internetu tráví 2-3 hodiny a ½ - 2 hodiny denně na internetu

tráví 6 % respondentů. Otázka, která se přímo nabízí, ale v dotazníku bohužel chybí – dokážeš si představit, že by ses jeden a více dní nepřipojil(a)?

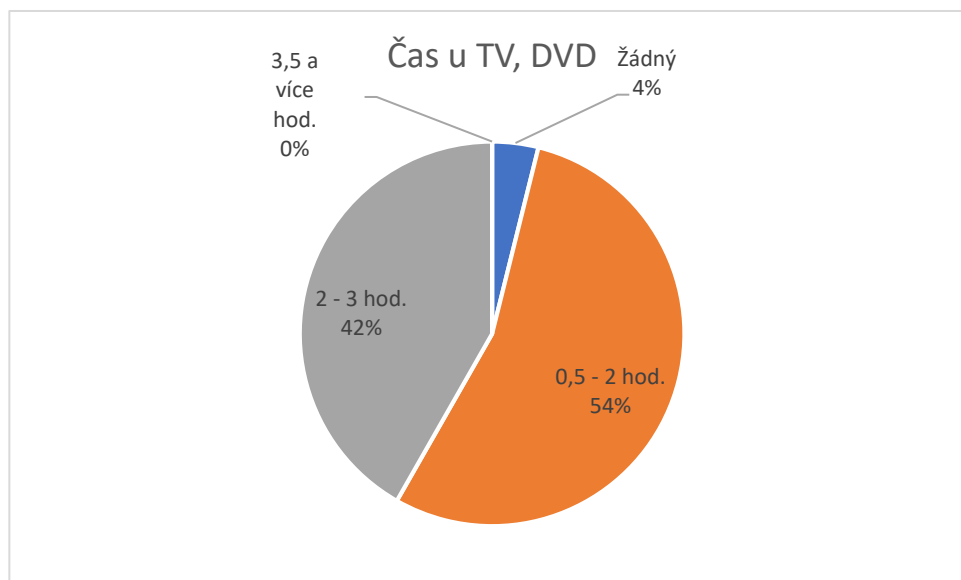
Graf č. 12: Doba, kterou tráví adolescenti na internetu

Čas strávený na internetu			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
vůbec	0	0,00	0
1/2 - 2 hodiny	6	0,06	6
2 - 3 hodiny	7	0,07	13
3,5 a více	90	0,87	103
	103	1,00	

Tabulka č. 5: Čas strávený na internetu

S předchozími výsledky také úzce souvisí další odpovědi respondentů, jelikož se týkaly opět trávení volného času a techniky – tentokrát televize, DVD, video. V dřívějších výzkumech trávili děti a mládež hodně času pasivním trávením volného času.

V dnešní době už adolescenti televizi, ani DVD moc nesledují, jelikož co potřebují, si najdou na internetu. Jak z průzkumu vyplývá, 3,5 a více hodiny se na televizi nedívá žádný z dotázaných. 42 % respondentů uvedlo, že u televize tráví 2-3 hodiny, a 54 % respondentů u ní stráví 0,5-2 hodiny denně. Dokonce se našla 4 % dotázaných, kteří se na televizi nedívají vůbec.

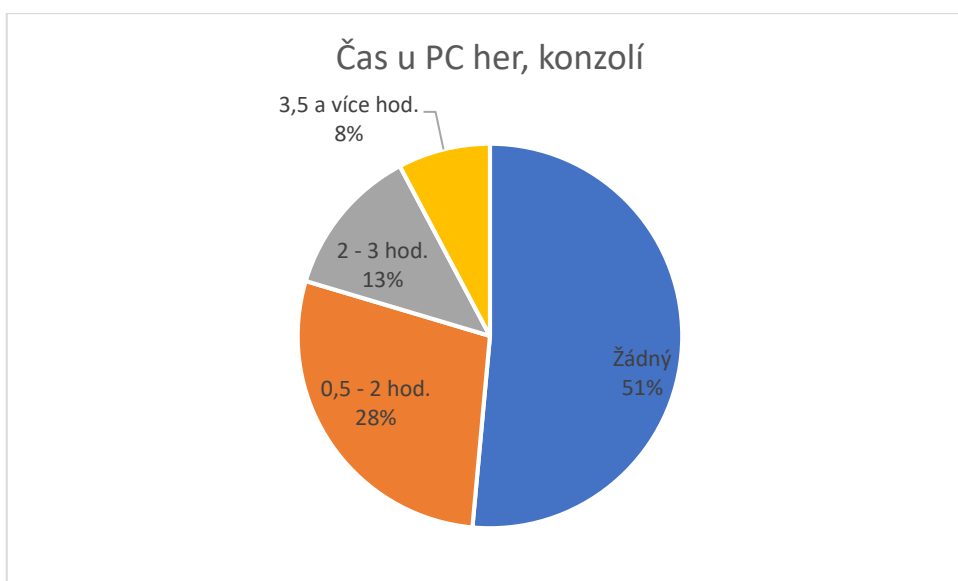
Graf č. 13: Doba strávená u TV, DVD

Čas strávený u TV, DVD			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
vůbec	4	0,04	4
1/2 - 2 hodiny	56	0,54	60
2 - 3 hodiny	43	0,42	103
3,5 a více	0	0,00	103
	103	1,00	

Tabulka č. 6: Čas strávený u TV, DVD

Poslední z nežádoucích virtuálních jevů, který náš výzkum zajímal bylo hraní PC her a jiných konzolí (Playstation, Xbox..). Velice nás překvapily odpovědi, které jsou znázorněny v grafu č. 14. 51 % respondentů, vůbec virtuální hry nehraje, 28 % dotázaných u nich stráví denně 0,5-2 hodiny, a více než 2 hodiny stráví hraním virtuálních her 21 % respondentů.

Graf č. 14: Čas strávený u PC her, konzolí

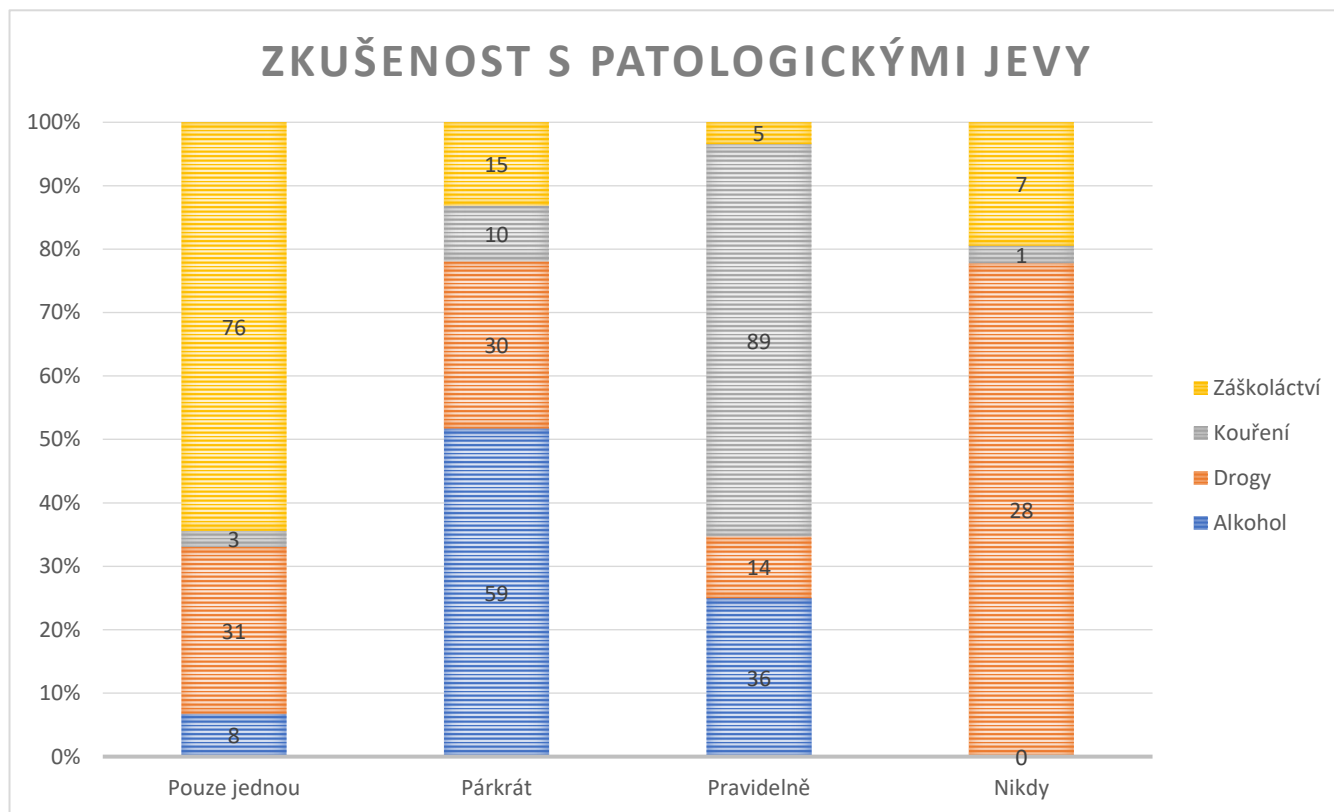
Čas strávený u PC her, konzolí			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
vůbec	53	0,51	53
1/2 - 2 hodiny	29	0,28	82
2 - 3 hodiny	13	0,13	95
3,5 a více	8	0,08	103
	103	1,00	

Tabulka č. 7: Čas strávený u PC her, konzolí

Další otázka výzkumu se zabývala nejčastějším projevem sociálně patologických jevů – užíváním alkoholu, drog, kouření a v poslední době velmi často rozšířené záškoláctví, které uvedli pedagogové jako stejně závažné, jako například kouření marihuany. V grafu č. 15 můžeme vidět výsledky, jak často adolescenti již často vyzkoušeli daný patologický jev. Ačkoliv bylo dotazníkové šetření anonymní, domníváme se, že v této otázce jsou možná uvedeny nepravdivé odpovědi (vzhledem k rozhovorům s pedagogy při rozdávání dotazníků). 76 respondentů uvedlo, že pouze jednou bylo za školou, 15 jich bylo za školou párkrát, 5 dospívajících chodí za školu pravidelně a 7 žáků záškoláctví nikdy nezkoušelo.

Velmi překvapující byla odpověď, že pravidelně kouří 89 respondentů, 10 žáků cigarety párkrát vyzkoušelo a pouze 3 lidi uvedli, že cigarety zkoušeli pouze jednou. Jeden respondent dokonce uvedl, že cigarety nevyzkoušel nikdy. 31 respondentů uvedlo, že drogy vyzkoušeli pouze jednou, párkrát je vyzkoušelo shodné množství dotázaných a 14 žáků uvedlo, že drogy užívají pravidelně.

Skutečnost, že drogy nikdy nevyzkoušeli, potvrdilo 28 respondentů. Dle struktury odpovědí, které můžeme vidět v grafu č. 15, pravidelně konzumuje alkohol 36 respondentů, a 59 jej alespoň párkrát vyzkoušelo. Pouze jednou alkohol vyzkoušelo jen 8 účastníků výzkumného šetření.

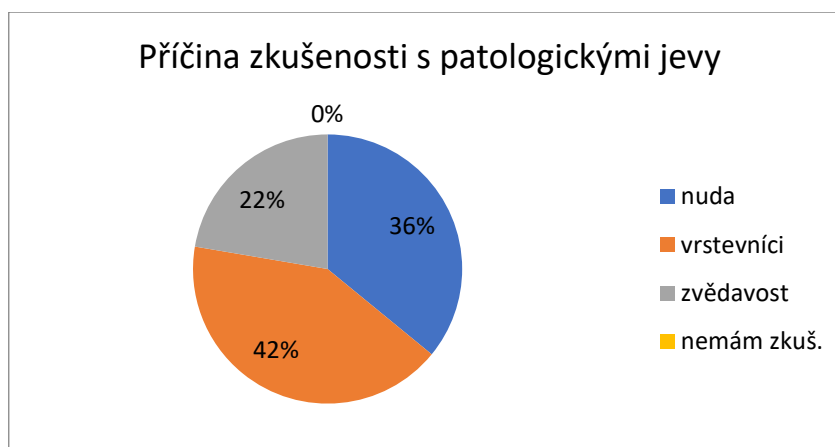
Graf č. 15: Zkušenost s patologickými jevy

Četnost patologických jevů - alkohol			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
pouze jednou	8	0,08	8
párkrát	59	0,57	67
pravidelně	36	0,35	103
nikdy	0	0,00	103
	103	1,00	
Četnost patologických jevů - kouření			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
pouze jednou	3	0,03	3
párkrát	10	0,10	13
pravidelně	89	0,86	102
nikdy	1	0,01	103
	103	1,00	

Četnost patologických jevů - drogy			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
pouze jednou	31	0,30	31
párkrát	30	0,29	61
pravidelně	14	0,14	75
nikdy	28	0,27	103
	103	1,00	
Četnost patologických jevů - záškoláctví			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
pouze jednou	76	0,74	76
párkrát	15	0,15	91
pravidelně	5	0,05	96
nikdy	7	0,07	103
	103	1,00	

Tabulka č. 8: Četnosti výskytu patologických jevů

Následující graf, v pořadí už č. 16, znázorňuje příčinu zkušeností s patologickými jevy. 42 % respondentů je ovlivněno vrstevníky, 36 % se jen nudí a 22 % respondentů je zkouší ze zvědavosti.

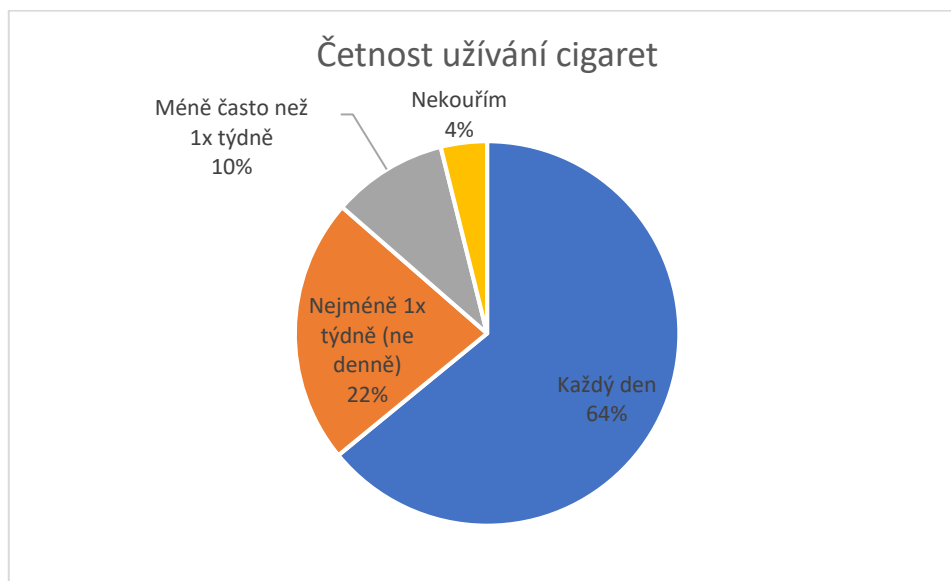
Graf č. 16: Příčina zkušenosti s patologickými jevy

Příčina patologických jevů			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
nuda	37	0,36	37
vrstevníci	43	0,42	80
zvědavost	23	0,22	103
nemám zkuš.	0	0,00	103
	103	1,00	

Tabulka č. 9: Četnosti příčiny patologických jevů

V předchozích grafech jsme zjistili, že respondenti už nějakou zkušenost s patologickými jevy měli, proto nás zajímalo, jak často se s návykovými látkami setkávají.

Až neuvěřitelných 64 %, jak vyplývá z grafu č. 17 dospívajících kouří každý den. 22 % respondentů uvedla, že kouří minimálně 1x za týden, ale že to není denně. 10 % dotázaných pak uvedlo, že kouří méně než 1x za týden a 4 % nekouří vůbec. Velmi zajímavé by bylo rozšíření dotazníku o konkrétní formu nikotinu, jelikož při vyplňování dotazníku se respondenti ptali na otázky: Zda považujeme také elektronické cigarety jako cigarety, nebo novinku IQOS. Někteří z dotázaných také užívali tabák, ale nekouřili jej – jedná se o tzv. žvýkací tabák, který má ale mnoho násobně více nikotinu, než klasické cigarety.

Graf č. 17: Četnost užívání cigaret

Četnost užívání cigaret			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
denně	66	0,64	66
min. 1x týdně	23	0,22	89
max. 1x týdně	10	0,10	99
nekouřím	4	0,04	103
	103	1,00	

Tabulka č. 10: Četnost užívání cigaret

Další velice významnou návykovou látkou, kterou adolescenti užívají je alkohol. Alkoholem se zabývaly následující 3 grafy.

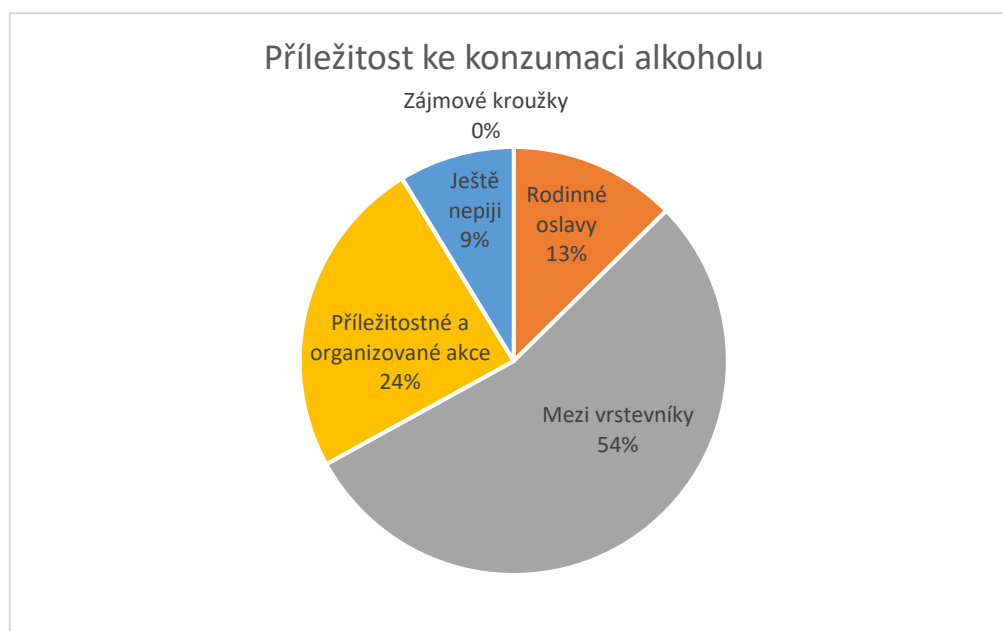
V dnešní době je pro mladistvé velmi jednoduché alkohol si opatřit. Nejčastěji jej prý kupují ve večerkách, které provozují asiáté. Ti prý občanské průkazy nekontrolují.

V grafu č. 18 je znázorněna četnost užívání alkoholu. Každý den podle dotazníkového šetření alkohol užívá 5 % respondentů, každý měsíc 28 %. Každý týden se napije až 30 % respondentů a to, že alkohol konzumují zřídka, uvedlo 37 % dotázaných.

Graf č. 18: Četnost užívání alkoholu

V grafu č. 19 jsou znázorněny odpovědi na otázku, týkající se příležitosti, při které nejčastěji alkohol konzumují.

Graf č. 19: Příležitost ke konzumaci alkoholu

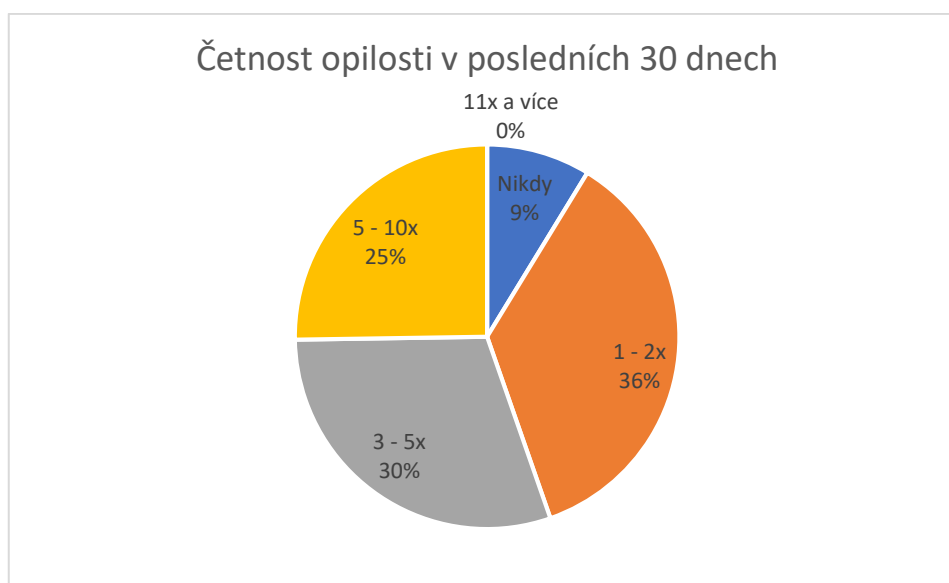
Jak jsme čekali, v zájmových kroužcích nekonzumuje alkohol žádný z respondentů, 9 % uvedlo, že alkohol nekonzumuje pravidelně. 13 % dotázaných uvedlo, že nejčastěji pije

na rodinných oslavách, 24 % respondentů konzumuje alkohol příležitostně při organizovaných akcích, a více než polovina – konkrétně 54 % konzumuje alkohol mezi vrstevníky.

Příležitost ke konzumaci alkoholu			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
zájm. kroužky	0	0,00	0
rodinné oslavy	13	0,13	13
vrstevníci	56	0,54	69
různé akce	25	0,24	94
nepiji	9	0,09	103
	103	1,00	

Tabulka č. 11: Příležitost ke konzumaci alkoholu

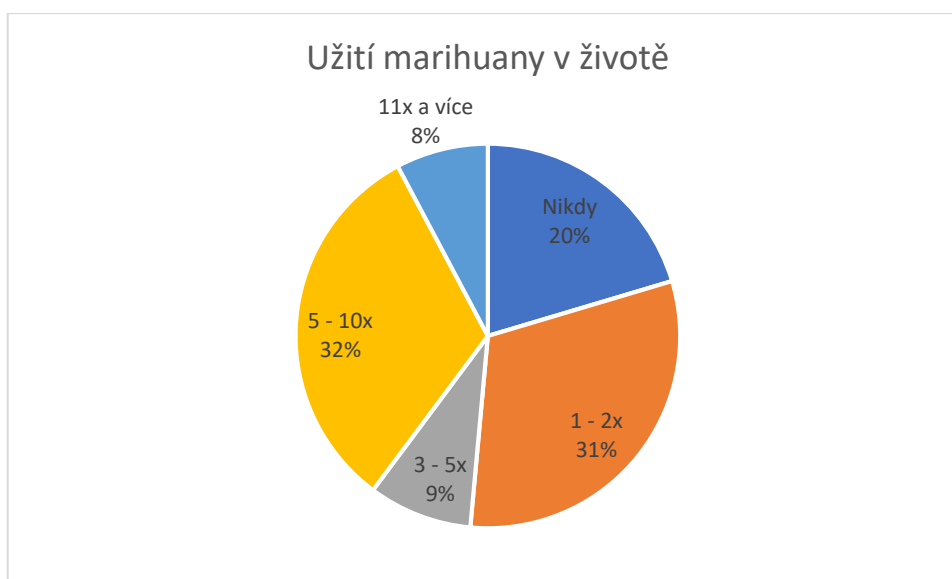
Poslední otázka zabývající se konzumací alkoholu, byla zaměřena na období 30 dnů. 30 % respondentů uvedlo, že byli za poslední měsíc 3-5krát opilí. 36 % bylo opilých 1-2krát. Čtvrtina respondentů alkohol konzumuje často a byla opilá 5-10krát, což v průměru vychází na každý víkend. Pouze 9 % dotázaných uvedlo, že za posledních 30 dní nebylo opilých vůbec. Dobrá zpráva je, že 11krát a více se neopil žádný z dospívajících.

Graf č. 20: Četnost opilosti v posledních 30 dnech

Poslední návykovou látkou pro náš výzkum je marihuana a její užívání. Jak je patrné z výsledků v grafu č. 21, 20 % respondentů se s marihuanou nikdy nesešlo.

31 % respondentů ji vyzkoušelo 1-2krát, 9 % dotázaných 3-5krát, kdežto 32 % respondentů ji užilo již 5-10krát. Dokonce, 8 % respondentů ji užilo 11krát a více.

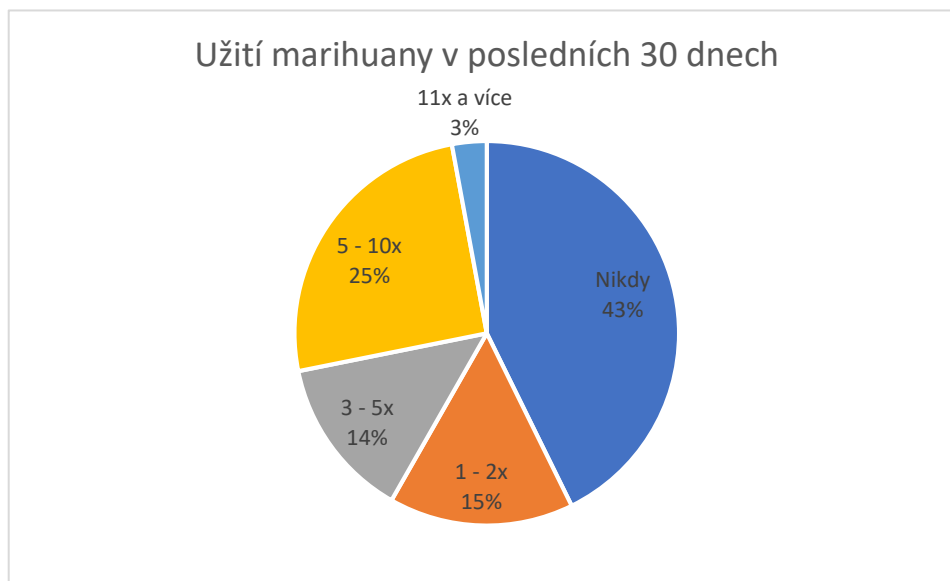
Graf č. 21: Četnost užití marihuany v životě

Četnost užití marihuany			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
nikdy	21	0,20	21
1 - 2 krát	32	0,31	53
3 - 5 krát	9	0,09	62
5 - 10 krát	33	0,32	95
11 krát a více	8	0,08	103
	103	1,00	

Tabulka č. 12: Četnost užití marihuany v životě

S předchozími výsledky nás zajímá bilance, kolikrát užili dotázaní adolescenti marihuanu za posledních 30 dní. V dotazech, které měli žáci v průběhu vyplňování dotazníků, zaznělo, zda se ptáme jen na marihuanu, nebo obecně na drogy. Je tedy pravděpodobné, že žáci užívají také silnější návykové látky.

Poslední graf znázorňuje užívání marihuany za poslední měsíc. Jak je z grafu patrné, 43 % respondentů ji neužilo vůbec, 15 % pouze 1-2 krát, 14 % 3-5krát, 25 % 5-10krát a dokonce 3 % respondentů uvedla, že ji užili 11 krát a více.

Graf č. 22: Užití marihuany v posledních 30 dnech

Četnost kouření marihuany za posledních 30 dní			
	četnost n_i	relativní četnost f_i	kumulativní četnost
nikdy	44	0,43	44
1 - 2 krát	16	0,16	60
3 - 5 krát	14	0,14	74
5 - 10 krát	26	0,25	100
11 krát a více	3	0,03	103
	103	1,00	

Tabulka č. 13: Četnost užití marihuany za 30 dní

Může za tak častý kontakt s návykovými látkami a jinými patologickými jevy nevhodně vyplněný volný čas? Nebo vliv rodiny? V následující části diplomové práce budou potvrzeny nebo vyvráceny stanovené hypotézy, které budou vycházet z tohoto výzkumného šetření.

Potvrzení / vyvrácení předpokladů

1. Žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, budou nejčastěji trávit čas na internetu, venku s kamarády, anebo navštěvováním nákupních center.

Ano, tento předpoklad se nám potvrdil, jak vyplývá z grafu č. 6. Navštěvování nákupních center je v dnešní době velmi oblíbená činnost. Dospívající tam tráví volný čas velmi často – nemusí řešit vliv počasí, je tam pohodlí, mohou si sednout a ve většině nákupních center je wifi připojení zdarma, takže opět tráví volný čas na internetu, a v případě, že mají k dispozici nějaké peníze, utratí je většinou za cigarety, alkohol a fastfoodové občerstvení.

2. Žáci, kteří bydlí v úplné rodině, budou častěji trávit čas učením, zájmovými kroužky či sportovními aktivitami.

Tento předpoklad se nám potvrdil jen z části. Také žáci z úplných rodin tráví nejčastěji volný čas na internetu, druhou nejčastější aktivitou je učení a na třetím místě skončily sportovní kroužky.

3. Žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, budou o víkendech nejčastěji trávit čas neorganizovanou činností a orientací na spotřebu. : „*Neorganizovaná činnost*“ (internet, venku s kamarády, návštěvy kamarádů, sport mimo kroužky, sledování televize). Tato oblast zahrnuje aktivity, které patří ve sledované populaci mezi nejrozšířenější. „*Orientace na spotřebu*“ (návštěva fastfoodů, nakupování, návštěva kina, proti stojí sledování televize a sport mimo kroužky). Jde o způsob trávení volného času, který je rozšířen spíše okrajově.

Ano, také tento předpoklad se nám potvrdil, jak můžeme vidět v grafu č. 7.

4. Žáci, kteří bydlí v úplné rodině, budou o víkendech nejčastěji trávit čas intelektuálními činnostmi. : „*Intelektuální činnost*“ (četba knížek, četba časopisů, návštěvy knihovny, učení a jiné než sportovní zájmové kroužky). Do této oblasti spadají aktivity, jejichž rozložení v populaci je odlišné. Zatímco učení patří mezi nejrozšířenější, četba knížek a podobně také časopisů mezi středně frekventované, návštěva zájmových kroužků a zejména knihovny je spíše okrajovou záležitostí.

Tento předpoklad se nám nepodařilo potvrdit, jelikož žáci z úplných rodin tráví o víkendu nejčastěji čas na internetu, ale intelektuální činnost – četba knížek, četba časopisů a knihovna mezi nejoblíbenější činnosti nepatří. Malá část respondentů tráví o víkendu volný čas sportovními kroužky.

5. Více než polovina dotázaných bude „žít“ ve virtuálním světě více než 3,5 hodin denně (internet, TV, PC hry...)

Tento předpoklad se nám potvrdil ve více grafech. Jen na internetu stráví 87 % respondentů více než 3,5 hodiny. Nižší doba byla zaznamenána u TV a DVD (zde tráví dospívající maximálně 3 hodiny) a ještě nižší doba byla zaznamenána u hraní PC her a konzolí.

6. Nejčastěji žáky ovlivňují při výběru volnočasových aktivit vrstevníci a spolužáci.

Tento předpoklad se nám nepodařilo potvrdit, jelikož jak vidíme v grafu č. 8, nejčastěji mají vliv rodiče (59 %) a vrstevníci a spolužáci pouze 34 %.

7. Žáci, kteří bydlí ve městě, budou navštěvovat častěji zájmové kroužky.

Další nepotvrzený předpoklad. Většina dotázaných uvedla, že zájmové kroužky nenavštěvují. Bez rozdílu místa bydliště.

8. Žáci, kteří bydlí na vesnici uvedou, že nabídka volnočasových aktivit není dostačující.

Tento předpoklad se nám potvrdil. Jak můžeme vidět v grafu č. 9, žákům z vesnice nevyhovuje nabídka volnočasových aktivit. Žákům z města nabídka vyhovuje. Otázkou zůstává, proč volnočasové aktivity nevyužívají?

9. Žáci z úplné rodiny uvedou, že nejčastěji tráví čas se sourozenci a rodinou.

Ano, respondenti z úplné rodiny potvrdili, že nejčastěji tráví čas s rodiči, sourozenci, dokonce i s prarodiči.

10. Žáci z neúplné rodiny uvedou, že nejčastěji tráví čas s kamarády ze školy.

I tento předpoklad se nám podařilo potvrdit. Jak z grafu č. 11 vyplývá – žáci z neúplné rodiny tráví čas nejčastěji s kamarády ze školy, kamarády mimo školu, ale také i s rodiči.

11. Více než polovina respondentů uvede, že již byli někdy za školou.

Jak vyplývá z tabulky četností výskytu patologických jevů, pouze 7 respondentů za školou nebylo nikdy, což potvrdilo náš předpoklad.

12. Žáci budou mít zkušenost s patologickými jevy nejčastěji z nudy.

Tento předpoklad se nám nepotvrdil, jelikož jak vychází z grafu č. 16 nejčastější příčina vzniku zkušenosti s patologickými jevy je na popud vrstevníků.

13. Více než polovina respondentů bude každý den užívat cigarety.

Tento předpoklad se nám potvrdil, jak je vidět z grafu č. 17 – každý den cigarety užívá 64 % respondentů.

14. Žáci, kteří konzumují alkohol, budou uvádět, že jej konzumují nejčastěji mezi vrstevníky.

Tento předpoklad se nám potvrdil, jelikož jak je vidět z grafu č. 19, mezi vrstevníky nejčastěji konzumuje alkohol 54 % dotázaných.

15. Více než polovina respondentů uvede, že již zkoušela marihuanu.

Jak vyplývá z grafu č 21, tento předpoklad se nám potvrdil, jelikož celkem 80 % respondentů odpovědělo, že marihuanu již vyzkoušeli.

ZÁVĚR

Hlavní i dílčí cíle práce byly naplněny. Tato diplomová práce se zabývá problematikou volnočasových aktivit adolescentů ve vztahu k sociálně patologickým jevům. Naším cílem bylo zjistit, analyzovat a popsat, jak dospívající žáci výučních oborů tráví volný čas, a jak často se setkávají se sociálně patologickými jevy.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaký vliv mají faktory ovlivňující volný čas na výběr volnočasových aktivit adolescentů, a jak může trávení volného času ovlivnit výskyt sociálně patologických jevů.

Hlavní cíl práce byl rozdělen na několik dílčích cílů, pomocí kterých jsme zjišťovali:

- jaké je věkové rozmezí adolescentů,
- jaké je jejich místo bydliště,
- v jaké rodině žáci žijí,
- jaké jsou nejčastější volnočasové aktivity přes týden a o víkendu,
- zda má vliv bydliště na výskyt sociálně patologických jevů,
- zda žáci již přišli do styku s návykovými látkami, případně jak často s nimi do styku přicházejí,
- zda je dostatečná nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště,
- a jestli žáci navštěvují organizace zabývající se volnočasovými aktivitami.

Za velmi důležité jsme považovali v teoretické části práce vymezit základní pojmy, abychom čtenáře uvedli do problematiky volného času. Samozřejmě jsme také museli charakterizovat pojem sociálně patologické jevy, a trochu podrobněji rozebrat také tuhle problematiku a jednotlivé jevy stručně charakterizovat. V neposlední řadě bylo nutné také charakterizovat jeden z nejčastějších patologických jevů, čímž je závislost a její druhy.

Pro výzkumné šetření jsme zvolili výzkumný vzorek, který čítal 120 respondentů Střední školy Brno, Charbulova, příspěvkové organizace. Konkrétně se jednalo o obor kuchař a číšník, napříč všemi třemi ročníky. Záměrně jsme zvolili obory s výučním listem, ale již teď víme, že by mohla být velice zajímavé srovnání odpovědí žáků studující obory zakončené maturitní zkouškou a žáků, které byly námi zvoleny – tudíž žáci studující obory zakončené výučním listem. Dle jiných výzkumů se domníváme, že pro tento výzkumný vzorek jsou sociálně patologické jevy velmi dostupné. Pohlaví respondentů bylo vyrovnané.

Ke zpracování dat, která byla získána dotazníkovým šetřením, jsme využili základních statistických postupů. Data získaná dotazníkovým šetřením byla zpracována do přehledných tabulek a grafů. Při psaní diplomové práce jsme také vycházeli z analýzy sekundárních zdrojů.

Z výsledků výzkumného šetření vyplývají informace, které jsme interpretovali v závěrečné kapitole empirické části diplomové práce. Na začátku empirické části práce jsme stanovili 15 předpokladů, ze kterých se nám 10 podařilo potvrdit. Mezi potvrzené předpoklady patřilo například, že žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, budou nejčastěji trávit čas na internetu, venku s kamarády, anebo navštěvováním nákupních center. Mezi další potvrzený předpoklad můžeme zařadit, že žáci, kteří bydlí v neúplné rodině, o víkendech nejčastěji tráví čas neorganizovanou činností a orientací na spotřebu (neorganizovaná činnost – internet, venku s kamarády, návštěvy kamarádů, sport mimo kroužky, sledování televize; orientace na spotřebu – návštěva fastfoodů, nakupování, návštěva kina, proti stojí sledování televize a sport mimo kroužky). Předpoklad, který se nám potvrdil dokonce v několika grafech – více než polovina dotázaných bude „žít“ ve virtuálním světě více než 3,5 hodin denně (internet, TV, PC hry...) aneb Internet je zlo! Dalším nepřekvapivým potvrzeným předpokladem byla zkušenost všech adolescentů s návykovými látkami.

SOUHRN

Diplomová práce byla zaměřena na zjištění trávení volného času adolescentů. Výzkumným vzorkem byli žáci Střední školy Brno, Charbulova, příspěvková organizace. Volný čas a volnočasové aktivity jsou nedílnou součástí našeho života, zdraví a životního stylu, a je v dnešní době velmi diskutovaným tématem, jelikož se jím zabývá spousta výzkumů. Řešená problematika byla popsána v teoretické části práce, ve které bylo vymezeno také období dospívání – adolescence. Dále byly popsány základní změny, jak v psychické oblasti, tak v oblasti fyziologické a poznávací. V dalších kapitolách byly vymezeny základní pojmy týkající se volného času, zvláštnosti volného času adolescentů, a také faktory ovlivňující volný čas. Stručně jsme čtenáře seznámili také s rozdělením zařízení pro volný čas, která jsou u nás dostupná.

V poslední části teoretické části diplomové práce byly popsány vybrané sociálně patologické jevy. Tyto jevy byly zvoleny pedagogy středních škol jako nejčastěji vyskytované. Jedna kapitola se také zabývala prevencí těchto jevů.

Praktická část práce byla zaměřena na výzkum, jak adolescenti skutečně volný čas tráví, a jaké mají zkušenosti s nežádoucím chováním. K tomuto výzkumu byl sestaven dotazník, který čítal 22 otázek. Před vytvořením samotného dotazníku bylo formulováno 15 předpokladů, které jsme poté v kapitole 7.1 buď vyvrátili, nebo potvrdili. Cílem praktické části bylo zjištění toho, zda dospívající tráví volný čas smysluplně, organizovaně, intelektuálně, nebo zda jejich volný čas vyplňují spíše aktivity zaměřené na spotřebu. V další části praktické části bylo cílem zjistit, zda, a jak často se setkávají s jevy, které by mohli způsobit nežádoucí chování.

Z výsledků vyplývá, že všichni dospívající tráví nejčastěji volný čas na internetu, což může vést k závislostem – nomofobie, netolismus, s čímž jsou spojeny další nežádoucí jevy – kyberšikana, gamblerství. Zajímavé bylo zjištění, že žáci povědomí o organizacích zabývajících se trávením volného času mají, ale tato zařízení nenavštěvují a raději tráví čas „nicneděláním, poflakováním se s kamarády a couráním po nákupních centrech“. Otázkou zůstává, proč tomu tak je?

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, ISBN 978-80-244-2642-6
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha : Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. 120 s. ISBN 80-86784-06-1
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-269-3.
- JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.
- KOPECKÝ, K., a kol. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 107. Monografie. ISBN 978-80-244-3571-8
- KOZÁKOVÁ, R., *Základy obecné a vývojové psychologie pro studenty nelékařských zdravotnických oborů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4259-4.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 8022319309.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví* Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 204. ISBN 80-7178-551-2.
- KURIC, J., *Ontogenická psychologie*. 1. Brno : Cerm, 2001. 180 s. ISBN 80-214-1844-3
- KYRIACOU, CH., *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, 2. vyd. Grada Publishing, a. s., Praha 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MACEK, P., *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 2. vyd. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5

NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ H., VODÁKOVÁ A. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s.156. ISBN 80-7184-311-3.

PEŠATOVÁ, I., TOMICKÁ, V. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 9788073722685.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J. a TOMKO, A. *Patologické závislosti*. 2. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. s. 13. ISBN 80-86568-02-4

PRŮCHA, J., MAREŠ J., a WALTEROVÁ E. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

RÖHR, Heinz-Peter. *Závislost: jak jí porozumět a jak ji překonat*. Překlad Petr Babka. Vydání první. Praha: Portál, 2015. s. 118. Spektrum; 96. ISBN 978-80-262-0927-0.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem : vývojová psychologie*. 2. Praha : Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.

SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 8072290428.

SMÉKAL, V., MACEK, *Utváření a vývoj osobnosti : psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. Brno : Barrister & Principál – studio, 2002. 264 s. ISBN 80-85947-83-8.

SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, V. *Proměny funkcí volného času v závislosti na věku*. In ČECH, T. (ed.) *Výchova a volný čas 2*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8

STŘELEČEK, S. (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Masarykova univerzita, MSD, 2005. 214 s. Studijní literatura. ISBN 80-210-3687-7.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 102-110.

TOMCZYK, L. WASINSKI A. in KOPECKÝ, K. a kol. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 105. Monografie. ISBN 978-80-244-3571-8.

VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*, 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80.7178-308-0

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042-691-8.

VESELÁ J. *Jak ve volném čase? Projekty her pro volný čas dětí a mládeže*. 1. vydání. Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové: Gaudeamus, 1997. 121 s. ISBN 80-7041-146-5

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 509-511.

Internetové zdroje:

BJØRKE, A. *Volný čas dětí ve vztahu k sociálně patologickým jevům* [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2019-03-09]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií. Dostupné z: <http://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=12600121712>.

BOCÁN, J. *Kyberšikana*. [online]. 2019 [cit. 2019-18-3]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-pdk-aktuality-aaa.aspx>

GOODMAN, Aviel. *Neurobiology of addiction*. Biochemical Pharmacology [online]. 2008, 75(1), 266-322 [cit. 2019-03-26]. DOI: 10.1016/j.bcp.2007.07.030. ISSN 00062952.

Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/6075094_Neurobiology_of_addiction_An_integrative_review

GRUBEROVÁ, P. *Vliv sociálních sítí na volnočasové aktivity dětí a mládeže* [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2019-03-09]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav pedagogiky a sociálních studií. Dostupné z: <http://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=77350143727>.

HRNČÍŘÍKOVÁ, Jana. *Význam volnočasových aktivit jako prevence výskytu negativních jevů* [online]. Brno, 2017 [cit. 2018-03-09]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/vdpj9/Diplomova_prace_Jana_HRNCIRIKOVA_392007.pdf.

KING, A. L. S., Valença, A. M., & Nardi, A. E. (2010). *Nomophobia: the mobile phone in panic disorder with agoraphobia: reducing phobias or worsening of dependence?*. Cognitive and Behavioral Neurology, 23(1), 52-54. Dostupné z: <http://images.biomedsearch.com/24669231/CPEMH-10-28.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIBOKHYOLP4MBMRGQ&Expires=1491696000&Signature=j%2F0QxUfN KB3Wcjuehh%2BtUGdR8iw%3D>

KOPECKÝ, K. *Úvod do netolismu*. Internetový portál E-Bezpečí [online]. Centrum PRVoK PdF UP: Olomouc, 2011. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/331-uvod-do-problematiky-netolismu>

Management of substance abuse: Dependence syndrome. World Health Organization [online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: http://www.who.int/substance_abuse/terminology/definition1/en/

Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j: 21291/2010-28) Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení* [online]. 2001. [cit. 2019-18-03]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/skolni-preventivni-program-pro-ms-zs-skolska-zarizeni>, s. 4-7.

Nebud' oběť. *Kyberšikana*. [online] 2019 [cit. 2019-18-03]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=kybersikana>

NESTLER, Eric J. Is there a common molecular pathway for addiction?. *Nature Neuroscience* [online]. 2005, 8(11), 1445-1449 [cit. 2019-03-20]. DOI: 10.1038/nn1578. ISSN 1097-6256. Dostupné z: <http://www.nature.com/articles/nn1578>

NIDM. *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 – 15 let* [online]. Praha: NIDM, 2011, s. 72, [cit. 2019-19-03]. Dostupné z: http://www.vyzkum-mladez.cz/registr_detail.php?kod=&lang=CZ&id=236

Nomofobie. *Digitální detox* [online]. 2019 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <http://www.digitalnidetox.cz/nomofobie/>

Sportovní kluby a tělovýchovné jednoty. *Česká unie sportu* [online]. Praha: Leris.cz, 2019 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.cuscz.cz/o-nas/sportovni-kluby-a-telovychovne-jednoty.html>

Základní umělecké školy. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/zus>

ZIMOVÁ, V. *Volnočasové aktivity žáků středních škol* [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-03-09]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/lxiwo/Vera_Zimova_Bakalarska_prace_UCO_425295.pdf

YILDIRIM, Caglar a Ana-Paula CORREIA. *Exploring the dimensions of nomophobia* [online]. 2015, 49, 130-137 [cit. 2018- 04-07]. DOI: 10.1016/j.chb.2015.02.059. ISSN 07475632. Dostupné z: <http://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5012&context=etd>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ZUŠ	Základní umělecká škola
TV	Televizor
PC	Personal computer (osobní počítač)
SK	Sportovní klub
TJ	Tělovýchovná jednota
ČUS	České unie sportu
SMS	Short message service (krátká textová zpráva)
MMS	Multimedia messaging service (multimediální zpráva)
WHO	World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)
ZŠ	Základní škola
SOŠ	Střední odborná škola
SOU	Střední odborné učiliště

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Nabídka volnočasových aktivit město – četnosti.....	60
Tabulka č. 2: Nabídka volnočasových aktivit vesnice – četnosti.....	60
Tabulka č. 3: Návštěva zájmových středisek – město.....	61
Tabulka č. 4: Návštěva zájmových středisek – vesnice.....	61
Tabulka č. 5: Čas strávený na internetu.....	63
Tabulka č. 6: Čas strávený u TV, DVD.....	64
Tabulka č. 7: Čas strávený u PC her, konzolí.....	65
Tabulka č. 8: Četnosti výskytu patologických jevů.....	66, 67
Tabulka č. 9: Četnosti příčiny patologických jevů.....	67
Tabulka č. 10: Četnost užívání cigaret.....	68
Tabulka č. 11: Příležitost ke konzumaci alkoholu.....	70
Tabulka č. 12: Četnost užití marihuany v životě.....	71
Tabulka č. 13: Četnost užití marihuany za 30 dní.....	72

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: návratnost dotazníků.....	52
Graf č. 2: Pohlaví respondentů.....	56
Graf č. 3: Věk respondentů.....	56
Graf č. 4: Bydliště respondentů.....	57
Graf č. 5: Typ soužití respondentů.....	57
Graf č. 6: Trávení volného času ve všední den.....	58
Graf č. 7: Trávení volného času o víkendu.....	59
Graf č. 8: Vliv jedinců při výběru volnočasových aktivit.....	59
Graf č. 9: Nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště.....	60
Graf č. 10: Návštěva zájmových středisek.....	61
Graf č. 11: Společnost při trávení volného času.....	62
Graf č. 12: Doba, kterou tráví adolescenti na internetu.....	63
Graf č. 13: Doba strávená u TV, DVD.....	64
Graf č. 14: Čas strávený u PC her, konzolí.....	65
Graf č. 15: Zkušenost s patologickými jevy.....	66
Graf č. 16: Příčina zkušenosti s patologickými jevy.....	67
Graf č. 17: Četnost užívání cigaret.....	68
Graf č. 18: Četnost užívání alkoholu.....	69
Graf č. 19: Příležitost ke konzumaci alkoholu.....	69
Graf č. 30: Četnost opilosti v posledních 30 dnech.....	70
Graf č. 21: Četnost užití marihuany v životě.....	71
Graf č. 22: Užití marihuany v posledních 30 dnech.....	72

PŘÍLOHA: DOTAZNÍK

Milí žáci/Milé žákyně,

ráda bych Vás poprosila o vyplnění následujícího dotazníku, který využiji při psaní své diplomové práce. Jsem studentkou 2. ročníku Univerzity Palackého v Olomouci, oboru Řízení volnočasových aktivit. Dotazník je anonymní a zjištěné výsledky budou sloužit pouze jako podklady pro moji práci, tak se prosím snažte odpovídat pravdivě. Položím Vám v něm několik otázek týkajících se trávení Vašeho volného času a patologických jevů (společensky nežádoucích a nebezpečných jevů). Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.

1. Je mi ..... let

Navštěvuji ..... ročník střední školy

2. Jsem: a) dívka

b) chlapec

3. Bydlím ve: a) městě

b) vesnici

4. Bydlím a) s oběma rodiči

b) jen s jedním rodičem

c) jiné, jaké _____

5. Jak trávíš volný čas ve všední dny? Vyber 3 nejčastější aktivity.

Internet

Venku s kamarády

Chatování

Návštěvy kamarádů

Počítačové hry

Fastfoody

Filmy na DVD nebo PC

Nákupy

Poslech hudby

Kino

Knížky

TV

Časopisy

Sportovní kroužky

Knihovna

Sport mimo kroužky

Učení

Nicnedělání

Jiné zájmové kroužky

6. Jak trávíš volný čas o víkendech? Vyber 3 nejčastější aktivity.

Internet

Venku s kamarády

Chatování

Návštěvy kamarádů

Počítačové hry

Fastfoody

Filmy na DVD nebo PC

Nákupy

Poslech hudby

Kino

Knížky

TV

Časopisy

Sportovní kroužky

Knihovna

Sport mimo kroužky

Učení

Nicnedělání

Jiné zájmové kroužky

7. Kdo/Co Tě ovlivňuje při výběru volnočasových aktivit?

a) Moji rodiče   b) Vrstevníci   c) Nikdo, rozhoduji se sám za sebe

d) Jiná odpověď (prosím, vypište) – _____

8. Navštěvuješ ve svém volném čase nějaké zájmové středisko? (Sportovní klub, výtvarný kroužek atp.)

a) ano

b) ne

9. Řekl/la bys, že nabídka volnočasových aktivit ve městě je vyhovující?

a) ano

b) částečně

c) ne

10. S kým trávíš volný čas nejčastěji?

a) Kamarádi ze školy   b) Kamarádi mimo školu   c) Kamarádi z internetu

d) Sourozenci

e) Rodiče

f) Prarodiče

g) Sám

11. Pokud jsi označil, že nejčastěji trávíš volný čas s kamarády, napiš, co nejčastěji spolu děláte:

_____

12. Kolik hodin denně se ve svém volném čase díváš na televizi, DVD nebo video?

a) vůbec se nedívám

b) ½ - 1 hodinu

c) 2-3 hodiny

d) 3,5 a více hodin

13. Kolik hodin denně ve svém volném čase obvykle strávíš hraním PC her, či jiných konzolí?

a) vůbec nehraji

b) ½ - 1 hodinu

c) 2-3 hodiny

d) 3,5 a více hodin

14. Kolik hodin denně obvykle používáš počítač pro chatování, brouzdání po internetu atd.?

- a) vůbec nehraji   b) ½ - 1 hodinu   c) 2-3 hodiny
d) 3,5 a více hodin

15. Zkoušel/a jsi už?

	Pouze jednou	Párkrát	Pravidelně	Nikdy
Alkohol				
Drogy				
Kouření				
Záškoláctví				

16. Co bys uvedl/a jako hlavní příčinu své zkušenosti s některým z výše uvedených jevů (alkohol, drogy, kouření, záškoláctví)?

- a) Nuda, nedostatečné vyplnění volného času
b) Vliv vrstevníků
c) Moje vlastní volba, chtěl/a jsem to vyzkoušet, zvědavost
d) Nemám zkušenost s žádným z těchto jevů
e) Jiné (prosím vypište) – _____

17. Jak často kouříš v současné době?

- a) každý den   b) nejméně 1x týdně, ale ne denně   c) méně často než 1x týdně   d) nekouřím

18. Jak často se v současné době napiješ nějakého alkoholického nápoje, jako je pivo, víno, lihoviny?

- a) každý den   b) každý týden   c) každý měsíc   d) zřídka   e) nikdy

19. Kolikrát jsi se během posledních 30 dní opil/a?

- a) nikdy   b) 1-2 krát   c) 3-5 krát   d) 5-10 krát   e) 11 krát a více

20. Při jaké příležitosti / V jaké situaci nejvíce piješ alkohol?

- a) Zájmové kroužky   b) Rodinné oslavy   c) Mezi vrstevníky
d) Příležitostné a organizované akce (např. tábor, exkurze, zájezd)   f) Ještě nepiji

21. Užíval/a jsi v životě někdy marihuanu?

- a) nikdy   b) 1-2 krát   c) 3-5 krát   d) 5-10 krát   e) 11 krát a více

22. Užil/a jsi marihuanu za posledních 30 dní?

- a) ne   b) 1-2 krát   c) 3-5 krát   d) 5-10 krát   e) 11 krát a více

Děkuji moc za vyplnění dotazníku.

Bc. Barbara Janu, DiS.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Barbara Janu, DiS.
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Neumeister, PhD.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Volnočasové aktivity žáků středních škol ve vztahu k sociálně patologickým jevům
Název v angličtině:	Leisure time activities of secondary school pupils in relation to socially pathological phenomena
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá volnočasovými aktivitami adolescentů ve vztahu k sociálně patologickým jevům. Hlavním cílem práce bylo zmapovat, jak adolescenti volný čas tráví, zda využívají nabídky organizací, které nabízí různé možnosti trávení volného času. Dále se práce zabývala problematikou nežádoucího chování – závislostmi a návykovými látkami.
Klíčová slova:	Volný čas, volnočasové aktivity, adolescence, sociálně patologické jevy, závislosti
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with leisure time activities of adolescents in relation to socially pathological phenomena. The main aim of the work was to map how adolescents spend their free time, whether they use the offerings of organizations that offer various leisure options. Furthermore, the thesis dealt with the issue of undesirable behavior - addictions and addictive substances.
Klíčová slova v angličtině:	Leisure time, leisure activities, adolescence, socially pathological phenomena, addiction
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1: Dotazník k výzkumnému šetření
Rozsah práce:	86 s.
Jazyk práce:	Český

